

Edukace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami ve střední škole

Bakalářská práce

Studijní program:

B7506 Speciální pedagogika

Studijní obor:

Speciální pedagogika pro vychovatele

Autor práce:

Ing. Jana Šolcová Maglenová

Vedoucí práce:

Mgr. Miroslav Meier, Ph.D.

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Zadání bakalářské práce

Edukace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami ve střední škole

Jméno a příjmení: **Ing. Jana Šolcová Maglenová**
Osobní číslo: P17000405
Studijní program: B7506 Speciální pedagogika
Studijní obor: Speciální pedagogika pro vychovatele
Zadávací katedra: Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky
Akademický rok: **2018/2019**

Zásady pro vypracování:

Cíl bakalářské práce: Charakterizovat edukaci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami ve střední škole a zjistit, s jakými druhy speciálních vzdělávacích potřeb se žáci ve střední škole vzdělávají, dále zjistit, zda a případně jaké speciálně-pedagogické metody jsou při edukaci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami ve střední škole používány.

Požadavky: Formulace teoretických východisek, příprava průzkumu, sběr dat, interpretace a vyhodnocení dat, formulace závěrů.

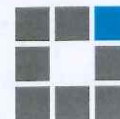
Metody: Kazuistika, rozhovor.

Při zpracování bakalářské práce budu postupovat v souladu s pokyny vedoucího práce.

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování práce:

tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

BARTOŇOVÁ, M., PITNEROVÁ, P., VÍTKOVÁ, M., et al., 2013. Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami ve středním školství. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-243-7.

BITTMANNOVÁ, L., et al., 2019. Speciálně-pedagogické minimum pro učitele. 1. vyd. Praha: Pasparta. ISBN 978-80-88290-14-8.

ČERNÁ, M., 2008. Česká psychopedie. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova. ISBN 978-80-246-1565-3.

FISCHER, S., ŠKODA, J., 2008. Speciální pedagogika. 1. vyd. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-014-0.

ZELINKOVÁ, O., 2011. Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program. 3. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0044-4.

ZELINKOVÁ, O., 2015. Poruchy učení. 12. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0875-4.

Vedoucí práce:

Mgr. Miroslav Meier, Ph.D.

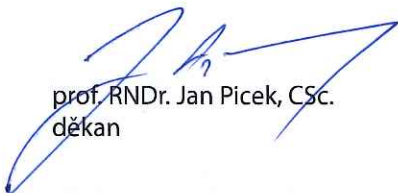
Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Datum zadání práce:

3. dubna 2019

Předpokládaný termín odevzdání:

30. dubna 2020

prof. RNDr. Jan Pícek, CSC.
děkan

L. S.

Ing. Zuzana Palouňková, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci 3. dubna 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

13. dubna 2020

Ing. Jana Šolcová Maglenová

Poděkování

Děkuji panu Mgr. Miroslavu Meierovi, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady, konstruktivní připomínky, pochopení a trpělivý přístup při tvorbě bakalářské práce. Dále chci poděkovat své rodině za podporu v průběhu celého studia.

Název bakalářské práce: Edukace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami ve střední škole

Jméno a příjmení autora: Ing. Jana Šolcová Maglenová

Akademický rok odevzdání bakalářské práce: 2019/2020

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Miroslav Meier, Ph.D.

Anotace

Bakalářská práce Edukace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami ve střední škole má za cíl charakterizovat edukaci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami ve střední škole a zjistit, s jakými druhy speciálních vzdělávacích potřeb se žáci ve střední škole vzdělávají, dále zjistit, zda a případně jaké speciálně-pedagogické metody jsou při edukaci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami ve střední škole používány. Práce se skládá ze dvou hlavních částí. Z části teoretické, kde jsou vysvětleny základní pojmy, charakterizován současný stav a edukace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami ve středních školách. Je zde popsáno legislativní zabezpečení vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a poskytování poradenských služeb, dále jsou vysvětlena a specifikována podpůrná opatření i speciálně-pedagogické metody. V části empirické se na základě dat, která byla získána prostřednictvím strukturovaných rozhovorů s výchovnými poradci a učiteli, kteří žáky se speciálními vzdělávacími potřebami ve střední škole vyučují, a pomocí kazuistik dozvídáme, s jakými druhy speciálních vzdělávacích potřeb se žáci ve střední škole vzdělávají a jaké speciálně-pedagogické metody se při jejich edukaci ve střední škole využívají.

Klíčová slova: edukace, podpůrná opatření, speciálně-pedagogické metody, speciální vzdělávací potřeby, střední škola, školní poradenství, žák.

Bachelor thesis title: Education of Pupils with Special Educational Needs in Secondary School

Name and surname of the author: Ing. Jana Šolcová Maglenová

Academic year of Bachelor thesis: 2019/2020

Bachelor thesis supervisor: Mgr. Miroslav Meier, Ph.D.

Annotation

Bachelor thesis Education of pupils with special educational needs in secondary school aims to characterise the education of pupils with special educational needs in secondary school and to determine the types of special educational needs of pupils in the secondary school education, whether and possibly what special pedagogical methods are used in the education of pupils with special educational needs in the secondary school. The work consists of two main parts. In the theoretical part the basic terms are explained and the present situation and education of pupils with special educational needs in secondary schools are characterized. It describes the frame of legal protection of education of pupils with special educational needs and providing counselling services, furthermore supportive measures as well as special pedagogical methods are explained and specified. In the empirical part based on structured conversations with educational advisors and teachers who teach pupils with special educational needs in secondary school and through case reports we learn about types of special educational needs of pupils in secondary school education and special pedagogical methods used in their education in secondary school.

Key words: education, supportive measures, Special pedagogical methods, special educational needs, secondary school, school counselling, pupil.

Obsah

Úvod.....	9
TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1 Edukace ve střední škole.....	10
1.1 Legislativní rámec edukace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.....	11
1.2 Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami.....	12
1.3 Poskytování poradenských služeb.....	13
1.3.1 Školská poradenská zařízení.....	14
1.3.2 Poradenské služby ve škole.....	17
2 Podpůrná opatření.....	25
3 Speciálně pedagogické metody ve středoškolském vzdělávání.....	30
EMPIRICKÁ ČÁST.....	33
4 Průzkum, cíl, výzkumné otázky.....	33
5 Rozhovory.....	35
5.1 Shrnutí výsledků rozhovorů s výchovnými poradci.....	35
5.2 Shrnutí výsledků rozhovorů s učiteli.....	37
5.3 Zhodnocení rozhovorů.....	39
6 Kazuistiky.....	40
6.1 Žák s lehkou mentální retardací.....	40
6.2 Žák se specifickými poruchami učení a pozornosti.....	46
6.3 Žák s narušenou komunikační schopností.....	54
Závěr.....	60
Navrhovaná opatření.....	62
Seznam použitých zdrojů.....	63
Seznam příloh.....	66

Úvod

Téma bakalářské práce si autorka vybrala z toho důvodu, že pracuje jako pedagog odborných předmětů ve střední škole a zajímá se o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Dnes se na žáka pohlíží velmi individuálně, a tak se autorka domnívá, že je velmi vhodné mít o edukaci těchto žáků přehled a zároveň být informovaný o poradenských pracovištích, která se na edukaci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami podílí. Přechod žáka ze základní školy do střední je komplikovaný. Přístup pedagogů ve střední škole je jiný. Více nastavený na partnerském principu. Možná i z tohoto hlediska nás může napadnout, jestli podpora při edukaci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami je dostačující. Jsou využity veškeré dostupné možnosti? Jsou tito žáci vzděláváni s maximální podporou všech zainteresovaných pedagogů?

Cílem bakalářské práce je charakterizovat edukaci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami ve střední škole a zjistit, s jakými druhy speciálních vzdělávacích potřeb se žáci ve střední škole vzdělávají, dále zjistit, zda a případně jaké speciálně pedagogické metody jsou při edukaci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami ve střední škole používány.

Předkládaná bakalářská práce je rozdělena na část teoretickou a empirickou. Teoretická část je vypracovaná na podkladě studia odborných zdrojů z oblasti legislativy, která se vzděláváním žáků se speciálními vzdělávacími potřebami zabývá. Dále pak odbornou literaturou, zejména z oboru pedagogiky, speciální pedagogiky a psychologie. Jsou zde shrnuty poznatky vztahující se k dané problematice a tvoří tak teoretický základ pro vlastní průzkum.

V empirické části je shrnuto průzkumné šetření: rozhovory se třemi výchovnými poradci a pěti pedagogy a kazuistiky čtyř vybraných žáků. Dále je zde uvedeno, s jakými žáky se speciálními vzdělávacími potřebami se nejčastěji ve střední škole lze setkat, dále jaké speciálně pedagogické metody se využívají a jak je realizována podpora těchto žáků.

Bakalářskou práci zakončují navrhovaná opatření, která by podle názoru autorky mohla přispět k vylepšení podpory při edukaci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a poskytnout řešení potíží v dané problematice. V samotné závěru se autorka věnuje shrnutí celé bakalářské práce.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Edukace ve střední škole

V současné době (r. 2020) je v České republice trend vytvořit humánnější systém vzdělávání, tzv. společné vzdělávání. Jedná se o snahu společně vychovávat a vzdělávat žáky s potřebou podpůrných opatření ve vzdělávání, s odlišnými životními podmínkami a z odlišného kulturního prostředí a žáky intaktní. Jedná se tedy o snahu přejít z integračního modelu vzdělávání k inkluzivnímu modelu, kdy se snažíme přizpůsobit edukační prostředí žákovi a ne naopak, jak je tomu v modelu integračním. Myšlenka inkluzivního vzdělávání předpokládá rovný přístup, spravedlivou a úměrnou podporu, která zohledňuje různé vzdělávací potřeby žáků. Ti pak mohou maximálně využít své možnosti. Proto je důležité, aby toto vzdělávání začínalo již od raného věku a majoritní společnost tak naučilo větší toleranci.

Jako zásadní vidí autorka uplatňování rovného přístupu všech ke vzdělávání. Velmi důležité je včasné odhalení žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (dále jen SVP). Ne vždy jsou zákonní zástupci žáků ochotní při přestupu na střední školu (dále jen SŠ) předat dokumentaci o speciálních vzdělávacích potřebách žáka střední škole. Dalším důležitým činitelem při edukaci těchto žáků je pedagog, který má naučené a vžitě speciálně pedagogické přístupy a spolupracuje jak s výchovným poradcem, tak se zákonnými zástupci žáka.

Edukace žáků ve SŠ vychází z platné legislativy a důležitou roli hraje školní poradenské pracoviště, a také pozice výchovného poradce.

Po ukončení základního vzdělání může žák prohloubit své znalosti, dovednosti a schopnosti na některém ze stupňů středního školství. Ze Školského zákona 561/2004 Sb. § 58, ve znění pozdějších předpisů, vyplývá, že v současné době existují tři stupně vzdělávání na SŠ a to střední vzdělání, střední vzdělání s výučním listem a střední vzdělání s maturitou. Na základě nařízení vlády č. 211/2010 Sb., o soustavě oborů vzdělání v základním, středním a vyšším odborném vzdělávání jsou vymezeny kategorie oborů k jednotlivým stupňům středního vzdělávání. Stupně a kategorie dělíme na:

- **Střední vzdělání**, které probíhá 1 až 2 roky denní formou vzdělávání. Je ukončeno úspěšným zvládnutím vzdělávacího programu. Zahrnujeme sem obory kategorie

C (Praktická škola jednoletá, Praktická škola dvouletá) a kategorie J (bez výučního listu a maturitní zkoušky).

- **Střední vzdělání s výučním listem**, které žák získá po 2 až 3 letech vzdělávání úspěšným zakončením vzdělávacího programu nebo ve zkráceném studiu definovaném v § 84. Do tohoto stupně vzdělávání patří obory vzdělávání kategorie E (s nižšími nároky na teoretické a odborné vzdělávání) a kategorie H.
- Poslední stupeň **střední vzdělání s maturitní zkouškou**, lze získat úspěšným zakončením vzdělávacího programu šesti a osmiletých gymnázií, dále vzdělávacího programu čtyřleté denní formy vzdělávání nebo vzdělávacího programu nástavbového studia dvouleté denní formy vzdělávání. Zde zahrnujeme obory kategorie L, kde součástí vzdělávacího procesu je i odborný výcvik nebo se jedná o nástavbové obory. Dále pak kategorie K a M (Školský zákon 561/2004 Sb., § 58, ve znění pozdějších předpisů) (Nařízení vlády 211/2010 Sb., příloha č. 1).

Díky humánnějšímu přístupu a snaze inkludovat žáky se SVP, se setkáváme s jejich vzděláváním ve všech třech výše uvedených stupních středního vzdělávání.

1.1 Legislativní rámec edukace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

Edukace žáků se SVP se řídí:

- Zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, jako obecným právním východiskem.
- Vyhláškou č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ve znění pozdějších předpisů.
- Vyhláškou č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy 2019).

Důležitým mezníkem ve vzdělávání žáků se SVP se v nedávné době stala novela Školského zákona 82/2015 Sb., a to především § 16 Podpora vzdělávání dětí, žáků a studentů se SVP. Tento paragraf redefinuje žáky se SVP. Namísto dřívějšího znevýhodnění,

zdravotního postižení, statutu azylanta a sociálně znevýhodněného je zvoleno jednotné pojmenování žák s potřebou podpůrných opatření ve vzdělávání (úplná definice žáka se SVP – viz níže). V odstavci 2 jsou definována podpůrná opatření. Nadále je zachována možnost vzdělávání žáků se zdravotním postižením ve školách s upraveným rámcovým vzdělávacím programem (dále jen RVP). Jako jsou speciální třídy, oddělení, skupiny, školy, tedy prostředí, kde je realizováno vzdělávání a podpora těchto žáků (Školský zákon 561/2004 Sb., ve znění pozdějších předpisů). Zpřísňují se však pravidla pro zařazení žáků do těchto tříd a škol. Je zdůrazněn zákaz diskriminace, zejména pokud jde o přístup ke vzdělávání.

Mezi další podstatné dokumenty, ze kterých se při edukaci těchto žáků vychází, patří:

- Listina základních práv a svobod, právo na vzdělání je jedním ze základních lidských práv.
- Úmluva o právech dítěte (Bartoňová, Vítková 2007, s. 43).

1.2 Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami

Žáky se SVP definuje Školský zákon § 16 odst. 1: „*Dítětem, žákem a studentem se speciálními vzdělávacími potřebami se rozumí osoba, která k naplnění svých vzdělávacích možností nebo k uplatnění nebo užívání svých práv na rovnoprávném základě s ostatními potřebuje poskytnutí podpůrných opatření*“ (Školský zákon 561/2004 Sb., § 16, ve znění pozdějších předpisů). Žák se SVP představuje tedy jedince, který k tomu, aby dosáhl rovnoprávně plnohodnotného vzdělání, potřebuje jeho úpravu (v organizaci, obsahu, hodnocení, formách a metodách) a speciálně pedagogickou intervenci ve formě individuálního vzdělávacího plánu, asistenta pedagoga atd. (Bittmanová, et al. 2019, s. 5). Rozdílnost přístupu k žákům se SVP na základních školách a SŠ je dána především jejich věkem. Žák ve SŠ, v období adolescence, si obvykle mnohem výrazněji uvědomuje svoji odlišnost. Adolescent daleko více vnímá a prožívá hodnocení ostatními vrstevníky, kvůli svým hendikepům nemusí být kladně přijímán. Může trpět odmítáním okolí (Bartoňová, Pitnerová, Vítková, et al. 2013, s. 219).

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy na svém webu uvádí, v informacích ke vzdělávání žáků se SVP, jaké konkrétně žáky do této skupiny řadí. Žáky se SVP ministerstvo rozděluje do pěti kategorií:

- **Žák s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu zdravotního.** Do této kategorie patří např. jedinci tělesně, zrakově a sluchově postižení, s lehkým mentálním postižením, se zdravotním oslabením nebo dlouhodobě nemocní.
- **Žák s narušenou komunikační schopností** v projevech jak po expresivní, tak i receptivní stránce. Do této skupiny zahrnujeme žáky např. s afázií, dysfázií, dysartrií, dyslálií či mutismem.
- **Žák se specifickými poruchami učení, pozornosti a chování.** Specifické poruchy učení se projevují neschopností nebo sníženou schopností při nabývání a užívání dovedností, jako je mluvení, psaní, počítání. Spadají sem dyslexie, dysgrafie, dysortografie, dyskalkulie, dysmúzie, dyspraxie a dyspinxie. Poruchami pozornosti rozumíme neschopnost dlouhodobější koncentrace. Patří sem porucha pozornosti (ADD) a porucha pozornosti s hyperaktivitou (ADHD). Pod poruchami chování si můžeme představit nežádoucí chování oproti obvyklé normě. Žák ji nepřijímá nebo se jí neřídí, byť je rozumově vyspělý natolik, aby pochopil, co je správné.
- **Žák z odlišných kulturních a životních podmínek.** Do této skupiny spadají žáci žijící v rodinném prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením, s nařízenou ústavní nebo ochranou výchovou a žáci ohrožení sociálně patologickými jevy. Spadají sem i žáci, jejichž mateřským jazykem není čeština, např. z rodin cizinců, azylantů.
- **Žáci nadaní a mimořádně nadaní.** Ti pouze v případě, že mají přidružené SVP. Nejtypičtější kombinace kognitivního nadání jsou nadání a aspergerův syndrom, nadání a specifické poruchy učení nebo pozornosti (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy 2019).

Žáci se SVP mají svá práva ukotvená ve Školském zákoně § 16. Jedním z důležitých práv je právo žáka na poradenskou podporu. Vybudování podmínek k úspěšnému vzdělávání, mimo jiné bezplatně využívat kompenzační pomůcky, které k edukaci potřebují a dodává jim je škola. Při hodnocení se musí vzít na zřetel žákova znevýhodnění ve vzdělávání (Kendíková 2016, s. 10).

1.3 Poskytování poradenských služeb

Poskytování poradenských služeb ve školství se řídí Vyhláškou č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění

pozdějších předpisů. Doposud poslední novelizace proběhla k 1. 1. 2020. Tyto služby nabízejí bezplatně na žádost zletilých žáků nebo zákonných zástupců nezletilých žáků, škol, školských zařízení nebo na základě rozhodnutí orgánu veřejné moci. Poradenská služba by měla být poskytnuta ideálně co nejdříve, bez zbytečných odkladů, nejdéle však do tří měsíců od podání žádosti. Účelem těchto poradenských služeb je mimo jiné např.: vytváření vhodných podmínek pro rozvoj žáka, zjišťování speciálních vzdělávacích potřeb žáka a mimořádně nadaného žáka, zabezpečení a doporučení forem a metod vzdělávání, doporučení a kontrola dodržování podpůrných opatření, prevence rizikového chování (Vyhláška č. 72/2005 Sb., § 1–2).

1.3.1 Školská poradenská zařízení

Mezi školská poradenská zařízení (dále jen ŠPZ) patří pedagogicko-psychologické poradny (dále jen PPP) a speciálně pedagogická centra (dále jen SPC). Jejich funkce spočívá v informační, diagnostické, intervenční, poradenské a metodické činnosti. V těchto institucích pracují převážně speciální pedagogové a psychologové, ale i logopedi nebo sociální pedagogové. Důležitá je komplexnost těchto poradenských služeb, spolupráce zákonných zástupců a poradenských pracovníků ŠPZ a školních poradenských pracovišť (dále jen ŠPP), dle potřeby i externích odborníků (Kendíková 2016, s. 49).

Je potřeba si uvědomit, že doporučení, která tato zařízení vypracovala pro žáka se SVP v základní škole, již ve SŠ neplatí. Je proto nutné domluvit si nové vyšetření, ideálně před nástupem do SŠ. ŠPZ stanoví nová, konkrétní doporučení vhodná pro vzdělávání v SŠ s ohledem na aktuální potřeby žáka. Z autorčiny zkušenosti vyplývá, že častým pravidlem je neinformovanost zákonných zástupců žáků. Přicházejí do SŠ s doporučením, které bylo vypracováno pro edukaci v základní škole. Záleží pak na domluvě s výchovným poradcem, jaký bude další postup. Zda rovnou odkáže žáka do ŠPZ či „pouze“ zohlední vzdělávací potřeby žáka, které nejpozději do třech měsíců vyhodnotí. Na jejich základě se rozhodne, jsou-li dostačující nebo se žákovi potažmo zákonnému zástupci doporučí návštěva ŠPZ. Často se však stává, že zletilý žák odmítá návštěvu ŠPZ nebo dokonce zatajuje vzdělávání na základě doporučení ze ŠPZ. V tomto věku u adolescentů autorka vnímá určitou obavu ze stigmatizace a nepochopení ze strany spolužáků.

Žáci se SVP, kteří se blíží ke konci studia ve SŠ a připravují se k maturitní zkoušce, mohou požádat o Doporučení k uzpůsobení podmínek pro konání maturitní zkoušky. Vzhledem

k tomu, že od 1. 11. 2018 došlo všeobecně u všech žáků k navýšení časové dotace u maturitních zkoušek, neřeší se žádosti o uzpůsobení podmínek u lehčích forem postižení. Ostatní se posuzují velmi individuálně. Podmínky pro závěrečné zkoušky u učebních oborů má právo upravit ředitel školy, např. navýšením časové dotace u ústního nebo písemného zkoušení pro žáky se SVP.

Pedagogicko-psychologická poradna

Podle Vyhlášky č. 72/2005 Sb., § 5 se služby PPP zaměřují na pedagogicko-psychologické a speciálně pedagogické poradenství a pomoc při výchově a vzdělávání žáků. Služby probíhají ambulantně na konkrétním pracovišti poradny. Pracovníci v případě potřeby mohou i navštívit školy a školská zařízení. Ke standardním úkonům PPP mj. patří:

- zjišťování připravenosti žáků na povinnou školní docházku,
- zjišťování SVP žáka a vypracování doporučení k jeho edukaci,
- vydat zprávu a doporučení za účelem stanovení PO,
- vydat zprávu a doporučení k zařazení žáka do školy, třídy, skupiny či studijního oddělení zřízeného podle § 16, odst. 9 školského zákona,
- psychologické a speciálně pedagogické vyšetření žáka se SVP nebo mimořádně nadaného,
- přímá speciálně pedagogická a psychologická intervence,
- poradenské služby pro žáky z odlišného sociokulturního prostředí,
- poradenské služby žákům, zákonným zástupcům nebo pedagogickým pracovníkům,
- metodická podpora škole,
- zajištění prevence rizikového chování, realizace preventivních opatření a koordinace metodiků školní prevence (Vyhláška č. 72/2005 Sb. § 5).

Podrobnější specifikaci činnosti PPP nalezneme v příloze č. 1 této vyhlášky. Zde jsou její standardní činnosti rozděleny do tří oblastí, diagnostickou, intervenční a informační a metodickou.

V běžné SŠ se častěji setkáváme se spoluprací s PPP než se SPC.

Speciálně pedagogické centrum

Činnost SPC je zaměřena především na vzdělávání a výchovu žáků se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním. Jedná se především o žáky s mentálním, tělesným, zrakovým nebo sluchovým postižením, s narušenou komunikační schopností, kombinovanými vadami a autismem. Poskytování poradenské činnosti probíhá ambulantně nebo v rodinném prostředí, ale i ve školách, kde je žák vzděláván. Vyhláška č. 72/2005, § 6, ve znění pozdějších předpisů, stanovuje např. tyto standardní činnosti SPC:

- zjišťování připravenosti žáků na povinnou školní docházku,
- zjišťování SVP žáka s přihlédnutím k lékařské zprávě, vypracování zprávy z vyšetření a vydání doporučení ke vzdělávání,
- vydání zprávy a doporučení pro zařazení žáka do školy, třídy, skupiny, oddělení zřízeného podle § 16, odst. 9 školského zákona,
- kariérové poradenství,
- poskytovat speciálně pedagogickou a psychologickou diagnostiku, vytvářet podmínky pro vzdělávání a socializaci,
- poskytovat poradenství a metodickou podporu pedagogickým pracovníkům a zákonným zástupcům (Vyhláška č. 72/2005 Sb., § 6).

Bližší specifikace činnosti SPC, lze dohledat v příloze č. 2 vyhlášky č. 72/2005 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Zde mimo jiné nalezneme rozdělení jejich standardních činností na speciální a společné. Podle speciálních standardních činností dělíme SPC se zaměřením na:

- žáky s narušenou komunikační schopností,
- žáky se zrakovým postižením,
- žáky se sluchovým postižením,
- žáky s tělesným postižením,
- žáky s mentálním postižením,
- žáky s poruchy autistického spektra,

- žáky s hluchoslepotu nebo s více vadami, tyto vycházejí z § 6 odst. 1 této vyhlášky (Vyhláška č. 72/2005 Sb., příloha č. 2).

Mezi pracovníky těchto center patří především speciální pedagog, psycholog a odborníci se zaměřením na dané postižení (např. logoped, etoped, fyzioterapeut) a další externí pracovníci podle potřeby (pediatr, neurolog atd.).

1.3.2 Poradenské služby ve škole

Autorka vnímá poradenství ve školství jako velmi důležité. Správná včasná pomoc a pedagogická intervence, mohou velmi ovlivnit úspěšnost žáků ve SŠ při zvládnutí školní docházky a potažmo to může mít vliv na jejich budoucí život a další profesní kariéru.

Do oblasti poradenských služeb ve škole patří především ŠPP. Rozsah jeho služeb vymezuje § 7 vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů: „Ředitel základní, střední a vyšší odborné školy zabezpečuje poskytování poradenských služeb ve škole školním poradenským pracovištěm, ve kterém působí zpravidla výchovný poradce a školní metodik prevence, kteří spolupracují zejména s třídními učiteli, učiteli výchov, případně s dalšími pedagogickými pracovníky školy. Poskytování poradenských služeb ve škole může být zajišťováno i školním psychologem nebo školním speciálním pedagogem“ (Vyhláška č. 72/2005 Sb., § 7).

Pilířem ŠPP je vytvoření dokumentace, která obsahuje závěry a doporučení jednotlivých odborníků, pravidla komunikace, fungování, celkové pojetí a program tohoto pracoviště. S úplnou nabídkou služeb by měli být seznámeni pedagogičtí pracovníci školy a dále zákonní zástupci žáků a hlavně žáci samotní (Knotová, et al. 2014, s. 25).

ŠPP je zaměřeno primárně na:

- poskytování, sledování a vyhodnocování podpůrných opatření pro žáky se SVP,
- prevenci školní neúspěšnosti,
- kariérové poradenství,
- podporu a začleňování žáků z odlišného sociokulturního prostředí,
- péči o nadané žáky,

- poradenství a péči pro žáky s výchovnými problémy,
- včasnou intervenci při problémech u žáků i třídních kolektivů,
- předcházení rizikovému chování,
- vyhodnocování preventivních programů školy,
- metodickou podporu pedagogům,
- spolupráci se ŠPZ,
- spolupráci a komunikaci se zákonnými zástupci žáků (Vyhláška č. 72/2005 Sb., § 7).

Autorka považuje úlohu ŠPP ve SŠ za nezastupitelnou. Kvalitní organizace tohoto pracoviště zaručuje i kvalitní edukaci žáků intaktních i těch se SVP, předcházení sociálně patologickým jevům, dobře nastavené vztahy žáků a utužování třídních kolektivů. Jako velmi důležité vnímá, aby zákonní zástupci žáků i žáci při nástupu do prvního ročníku SŠ byli seznámeni s organizací a fungováním ŠPP. Na koho se mohou obrátit v případě potřeby. Velmi významnou roli v edukaci žáků ve SŠ sehrává především výchovný poradce, eventuálně i školní speciální pedagog či psycholog.

Autorka dále konstatuje, že velké pozitivum vidí v propojenosti a komplexnosti nabízených služeb. Jako velmi důležitou vnímá spolupráci jednotlivých poradenských pracovníků, pedagogů a institucí. Na druhou stranu se i ve středním školství setkáváme s některými negativy, jako je např. ne úplně dostatečná informovanost poradenských pracovníků, co vše patří do jejich kompetencí. Občasná nejednoznačnost v informacích pro uživatele těchto služeb.

Výchovný poradce

Výchovným poradcem (dále jen VP) se může stát pedagogický pracovník školy, který splňuje kvalifikační požadavky stanovené Vyhláškou č. 317/2005 Sb. o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků. Vedle vzdělání by měl VP mít i osobnostní předpoklady: empatii, komunikační schopnosti, rozvahu, spolehlivost atd. Stává se důležitým spojovníkem mezi školou a ŠPZ. Rodiče, žáci ale i pedagogičtí pracovníci ho mohou požádat o pomoc, pokud se vyskytne výchovně vzdělávací problém. Podle přílohy č. 3 k Vyhlášce č. 72/2005 Sb. patří mezi standardní aktivity VP poradenské, metodické a informační činnosti.

Poradenské činnosti

- kariérní poradenství,
- depistáže žáků vyžadujících zvláštní pozornost,
- zprostředkování spolupráce se ŠPZ při zajišťování PO pro žáky se SVP,
- příprava podmínek pro integraci žáka se SVP,
- příprava, kontrola a evidence plánu pedagogické podpory pro žáky s PO v 1. stupni,
- práce s mimořádně nadanými žáky atd.

Metodické a informační činnosti

- metodická pomoc pedagogickým pracovníkům školy,
- seznámení pedagogických pracovníků s novými metodami diagnostiky a intervence,
- předkládání informací o činnostech poradenských zařízení a možnostech jejich využití žáky,
- vypracování a shromažďování agendy spojené s činností VP atd. (Vyhláška č. 72/2005 Sb., příloha č. 3).

Podle Kendíkové (2016, s. 57) by „*Ředitelé škol neměli dopustit, aby výchovný poradce vykonával svou funkci pouze formálně, s čímž se bohužel zejména u některých typů středních škol stále setkáváme*“. VP se často stává prvním poradcem, na kterého se obrátí o pomoc nejen zákonní zástupci, ale i pedagog, který žáka vzdělává. Má velký vliv v oblasti péče a podpory žáka se SVP a může kladně ovlivnit přístup ostatních pedagogů, kteří žáka ve SŠ vzdělávají. Má šanci příznivě ovlivnit klima ve škole a posunout přístup k edukaci těchto žáků správným směrem.

Přechod ze základní do SŠ s sebou přináší mimo jiné i změnu přístupů pedagogů k žákům a jiný styl výuky. Stává se, že žák, který na základní škole prospíval, začne mít ve SŠ problémy. S nimi se může pojít strach ze selhání, z reakce zákonných zástupců žáka. Školní neúspěšnost může vést až k sociálně patologickým jevům, jako je např. záškoláctví. Autorka z vlastní zkušenosti ví, že někteří zákonní zástupci nepřiznají nebo nedodají doporučení ze ŠPZ či zprávu (zohlednění SVP žáka) nebo PLPP, který byl vypracován v základní škole. Výchovný poradce tak nemá o žákovi se SVP potřebné informace. Dovídá se je se zpožděním.

Školní metodik prevence

Školním metodikem prevence (dále jen ŠMP) se podle § 9 vyhlášky č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků stává pedagogický pracovník školy, který absolvoval specializační studium změřené k výkonu této funkce. Svoji činnost směřuje především na prevenci sociálně patologických jevů, kam spadá např. záškoláctví, šikana, závislostní chování, rasismus, pre-kriminální chování ... Důležitou součástí jeho činnosti je vypracování kvalitního minimálního preventivního programu a jeho plnění. Je nutné si uvědomit, že ŠMP působí nejen preventivně, ale i vyhledává a sleduje výskyt nežádoucích jevů. Spolupracuje jak s VP, tak i s třídními učiteli (Knotová, et al. 2014, s. 51–54). Podle přílohy č. 3 k Vyhlášce č. 72/2005 Sb. náleží ke standardní práci ŠMP metodické a koordinační, informační a poradenské činnosti.

Metodické a koordinační činnosti

- tvorba minimálního preventivního programu školy,
- realizace aktivit zaměřených na prevenci projevů rizikového chování,
- metodické vedení pracovníků školy v oblasti primární prevence,
- koordinace vzdělávání se zaměřením na prevenci pro pedagogické pracovníky,
- koordinace spolupráce s organizacemi a odbornými pracovišti, které se zabývají prevencí sociálně patologických jevů,
- při výskytu sociálně patologických jevu kontaktování a spolupráce se příslušným odborným pracovištěm,
- vedení agendy spojené s činností ŠMP atd.

Informační činnosti

- prezentace výsledků preventivních opatření,
- vedení aktualizované databáze spolupracujících organizací,
- poskytování odborných informací, nabídky programů a projektů primární prevence atd.

Poradenské činnosti

- depistáž žáků s projevy rizikového chování, poskytování poradenských služeb těmto žákům,
- spolupráce s třídními učiteli, podchycení rizikových jevů,
- příprava podmínek integrace žáků s problémovým chováním atd. (Vyhláška č. 72/2005 Sb., příloha č. 3).

Knotová, et al. (2014, s. 51) doporučuje: „*aby se od sebe výkon činností výchovného poradce a školního metodika prevence oddělil a vykonávali je dva učitelé, kteří budou spolu úzce spolupracovat*“. Mnohokrát se stává, že nejsou ve školách zcela a správně vymezeny kompetence VP a ŠMP. Zaměřují se, či si dokonce v některých aktivitách konkurují.

Do SŠ přichází značně žáků s již zažitými sociálně patologickými jevy. Jak autorka psala již výše, kvůli školní neúspěšnosti, ale i nezodpovědnosti či zásluhou nedůsledné výchovy, je jedním z nejčastějších projevů sociálně patologických jevů ve SŠ právě záškoláctví. S ním se mnohdy pojí lhaní a výmluvy nejen žáků, ale i poskytování omluvenek a krytí ze strany rodičů žáků. ŠMP často řeší i běžné závislostní chování, kam řadíme kouření tabákových výrobků a konzumaci alkoholu, které patří mezi významné atributy žáků ve SŠ. Odtud je jen krůček k dalším návykovým látkám, jež bývají velkým problémem současného středního školství. Tím je obzvláště užívání konopných drog (marihuany). Ve SŠ se vyskytují i časté problémy s chováním, které se mnohdy stává zcela běžným jevem.

Práce ŠMP není jednoduchá, záleží na ochotě ke spolupráci nejen žáka, ale i zákonných zástupců a především na spolupráci a jednotnosti celého pedagogického sboru. Specifikem jsou i preventivní programy nabízené žákům, které se ve SŠ již zaměřují na jiná témata, např.: Bezpečný sex, Kyberšikana aneb bezpečně kybernetickým světem, První pomoc, aneb jak zachovat klidnou hlavu v závažných situacích atd.

Minimální preventivní program

Hlavním a velmi důležitým úkolem ŠMP je vypracování minimálního preventivního programu, koordinace a dohlížení na jeho plnění. Tento program slouží k výchově ke zdravému životnímu stylu žáků a k posílení rozvoje jejich kompetencí a znalostí, které mohou snižovat výskyt či rozvoj rizikového chování (Miovský, et al. 2012, s. 14). Jeho součástí jsou např. programy na zkvalitnění komunikace, vytváření lepšího klimatu ve třídě, zvyšování

zdravého sebevědomí a sebehodnocení. Na jeho uskutečnění by se měli podílet všichni pedagogičtí pracovníci školy. Vytváří se vždy pro daný školní rok a vychází z preventivních cílů a priorit školy. Tento program podléhá kontrole České školní inspekce. Na realizaci některých priorit preventivního programu vypisuje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy dotace. Informace o programu a podmínky vždy vyhlašuje příslušný krajský úřad (Inkluze v praxi 2018).

Školní psycholog

Vzhledem ke zvyšujícím se společenským tlakům a změnám ve školství se stále více prosazuje pozice školního psychologa. Kvalifikační předpoklady získá v magisterském studijním programu psychologie. Náplň práce školního psychologa je ukotvena v příloze č. 3 Vyhlášky č. 72/2005, jedná se především konzultační, poradenské, diagnostické, metodické a informační činnosti.

Diagnostika a depistáž

- součinnost u zápisu do prvních ročníků,
- depistáže specifických poruch učení,
- diagnostika a depistáž nadaných žáků,
- zjišťování sociálního klimatu ve třídě,
- diagnostikuje výchovné a vzdělávací problémy žáků atd.

Konzultační, poradenské a intervenční činnosti

- péče o žáky se SVP,
- konzultace a vedení žáků při řešení osobních problémů,
- krizová intervence,
- kariérové poradenství,
- podpora kooperace třídního kolektivu a třídního učitele atd.

Metodické a vzdělávací činnosti

- metodická pomoc třídním učitelům,
- koordinace poradenských služeb,
- besedy atd. (Vyhláška č. 72/2005, příloha č. 3).

Pozice školního psychologa ve SŠ může být vnímána jako nedůležitá a nepotřebná. Autorka však poukazuje na to, že do SŠ přicházejí žáci v období pozdní adolescence. Jak uvádí Kern, et al. (2006, s. 177): „*Hlavním problémem dospívajícího je jeho ‚sociální nezakotvenost‘. Už se necítí jako dítě, ale ještě není dospělý*“. Tedy v období, kdy si snaží urovnat své vlastní životní postoje a hodnoty. Kdy se od nich stále více očekává určitá míra zodpovědnosti nejen vůči sobě, ale i vůči společnosti. Z bezstarostného světa dítěte přecházejí do světa dospělých. Společnost už je nevnímá jako děti, ale zároveň ještě nemají statut dospělého. O to více složitější bývá toto období pro žáky se SVP, kteří přicházejí do SŠ. Do nového prostředí s vrstevníky, které zpravidla je neznají a neví, co od nich mohou očekávat. Mohou si v tu chvíli více uvědomovat svoji jinakost, své hendikepy. Vystávají obavy z přijetí či nepřijetí. Žák se v tomto prostředí nemusí cítit komfortně. Naopak může prožívat frustraci. Zde se nachází prostor pro školního psychologa, který má zkušenosti s adolescenty. A v případě potřeby může být v podstatě ihned k dispozici, oproti externím psychologům.

Cílem pozornosti školních psychologů nemusí být pouze žáci, ale také jejich rodiče, učitelé a vedení školy.

Školní speciální pedagog

Vzhledem k velkému počtu žáků se SVP vyhledávají a zaměstnávají školy čím dál více speciální pedagogy. Kvalifikaci pro tuto činnost lze získat v magisterském studijním programu speciální pedagogika nebo akreditačním studiem, které vychází z pravidel určených Vyhláškou č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků. Ve škole se účastní vytváření programu služeb pedagogicko-psychologického poradenství. Ve Vyhlášce č. 72/2005 v příloze č. 3 se dozvídáme, že k jeho standardním aktivitám patří diagnostická, intervenční a metodická a koordinační činnost.

Diagnostika a depistáž

- vyhledávání žáků s předpokladem SVP,
- stanovení plánu pedagogické podpory a stanovení rozsahu, druhu a frekvence intervenční činnosti,
- diagnostika SVP žáka,
- speciálně pedagogická a etopedická diagnostika při výchovných problémech,
- screening, dotazníky a ankety, týkající se SVP atd.

Konzultační, poradenské a intervenční činnosti

- podpora při uskutečnění plánu podpory, plnění PO, reedukační, kompenzační a stimulační činnosti,
- speciálně pedagogická péče o skupiny žáků se SVP či rizikem vzniku SVP,
- spolupodílení na individuálním vzdělávacím plánu pro žáky se SVP,
- průběžné vyhodnocování účinnosti podpůrných opatření,
- konzultace pro pedagogy, rodiče (zákonné zástupce) atd.

Metodické, koordinační a vzdělávací činnosti

- průběžná úprava podmínek pro žáky se SVP,
- spolupráce se ŠPZ,
- metodické činnosti – návrhy metod a forem práce, instruktáže využívání speciálních pomůcek ...,
- koordinace a metodické vedení asistentů pedagoga ve škole atd. (Vyhláška č. 72/2005 Sb., příloha č. 3).

Školní speciální pedagog shromažďuje informace především od třídních učitelů, ŠPZ, rodičů a ostatních pedagogů. Zabývá se primární i sekundární prevencí. Náplň činnosti speciálního pedagoga ve SŠ je především dána charakterem školy a individuálními potřebami žáků. Kvůli nárůstu žáků se SVP ve SŠ se jen utvrzuje jeho pozice ve ŠPP a opodstatněné místo při edukaci těchto žáků. Podle názoru autorky je pro SŠ výhodou pokud disponuje

svým vlastním speciálním pedagogem, který vzhledem k znalosti konkrétního prostředí, může včas a bezprostředně reagovat na nastalou situaci.

Podpora žáka se SVP ve SŠ

Přestup žáka ze základní školy do SŠ přináší řadu změn a úskalí, na které žák často není připraven. Může to v něm vyvolat určitý tlak a napětí. Ať již se jedná o adaptaci na nové prostředí, spolužáky, nové klima ve třídě, jiný přístup pedagogů k výuce. O to složitější je tato situace pro žáky se SVP. Může se u nich vyskytnout obava ze špatného přijetí od okolí, strach ze společenského selhání. Podle autorky je důležitá včasná intervence třídních učitelů, kteří zpočátku o svých nových žácích mají nejvíce informací a tím následující informovanost VP. Ti by měli co nejdříve a bezodkladně prostudovat dokumentaci těchto žáků a včas zasvětit pedagogy, kteří je vyučují, do jejich potřeb. Chceme-li, aby edukace probíhala co nejefektivněji, je třeba ji kvalitně plánovat a respektovat potřeby žáka.

2 Podpůrná opatření

Jedním ze zásadních nástrojů, jak podpořit žáka se SVP ve vzdělávání ve SŠ, jsou podpůrná opatření (dále jen PO). Ta vycházejí z platné legislativy, a jsou definována ve Školském zákoně č. 561/2004 Sb., ve znění pozdějších předpisů, a dále konkretizována ve Vyhlášce č. 27/2016 Sb., ve znění pozdějších předpisů, takto: *„Podpůrnými opatřeními se rozumí nezbytné úpravy ve vzdělávání a školských službách odpovídající zdravotnímu stavu, kulturnímu prostředí nebo jiným životním podmínkám dítěte, žáka nebo studenta. Děti, žáci a studenti se speciálními vzdělávacími potřebami mají právo na bezplatné poskytování podpůrných opatření školou a školským zařízením“* (Školský zákon č. 561/2004 Sb. § 16 odst. 1, ve znění pozdějších předpisů).

V roce 2015 představila Univerzita Palackého v Olomouci Katalogy podpůrných opatření, zaměřené na jednotlivé skupiny žáků se SVP, jako jsou např. žáci s narušenou komunikační schopností, žáci s tělesným postižením nebo se závažným onemocněním, žáci s mentálním postižením nebo oslabením kognitivního výkonu, žáci s poruchou autistického spektra nebo vybranými psychickými onemocněními, žáci se sociálním znevýhodněním ... Tyto katalogy mohou fungovat jako určité manuály a návody. Lze je využít jako pomocníky při rozhodování jakých uprav či speciálně pedagogických metod při vzdělávání žáků se SVP využít, při výběru

vhodných kompenzačních, rehabilitačních či didaktických materiálů (Katalog podpůrných opatření 2019).

Podle Školského zákona č. 561/2004 Sb. § 16 tkví PO především v:

- poradenství ve škole a ŠPZ,
- úpravě vzdělávání – metody, formy, hodnocení atd.,
- možnosti upravit podmínky přijetí a zakončení vzdělávání,
- v možnosti vzdělávat se podle IVP,
- využití asistenta pedagoga nebo dalšího pedagogického pracovníka atd.

Všichni žáci se SVP mají právní nárok na poskytování potřebných PO. Ta se dělí do pěti stupňů. Opatření prvního stupně poskytuje sama škola bez doporučení ŠPZ. Naopak 2. až 5. stupeň PO je poskytován pouze na základě doporučení ŠPZ, tedy PPP nebo SPC, a s informovaným souhlasem zletilého žáka nebo zákonného zástupce žáka nezletilého (Školský zákon č. 561/2004 Sb., § 16, odst. 4–5). Členění PO a základní pravidla jejich uplatňování jsou přehledně vymezena v příloze č. 1 k Vyhlášce č. 27/2016 Sb.

Každoročně při nástupu nových žáků do SŠ se VP u zákonných zástupců zajímá, zda se jejich syn nebo dcera vzdělávají s využíváním PO. Tato informace je velmi důležitá pro další vzdělávání žáka. Její zatajení jen oddálí pomoc, která se může žákovi poskytnout. Autorka ze své zkušenosti ví, že někteří rodiče si myslí, že pedagogická intervence ve SŠ není nutná. Že to žák zvládne. Jako by přechod ze základní školy do SŠ znamenal vymizení SVP žáka. Cíl dostat se na SŠ byl splněn. Samozřejmě, že změny u žáka být mohou. Dospívá, mění se jeho pohled na svět. Může dojít k celkovému zklidnění např. u žáků s ADHD. Nicméně by bylo vhodné, aby toto posoudili odborníci a pedagogové, kteří budou žáka vzdělávat. Usnadní mu tak vstup na další vzdělávací stupeň.

PO 1. stupně: škola depistážní činnostmi odhalí žáka se SVP, navrhne a posléze realizuje PO. S účinností od 1. 1. 2020, kdy došlo ke změně Vyhlášky č. 27/2016 a ke zrušení § 9 není povinností školy vypracovat plán pedagogické podpory (dále jen PLPP). Nicméně autorka se domnívá, že pro efektivitu podpory žáka je užitečné PLPP zpracovat. Z § 10, odstavce č. 1 vyplývá, že škola poskytuje PO prvního stupně zohledněním vzdělávacích potřeb žáka, jejichž účinnost průběžně posuzuje. Nově je v § 10 odstavci 2 uvedeno „Škola může

zpracovat plán pedagogické podpory, který zahrnuje zejména popis obtíží a speciálních vzdělávacích potřeb žáka, podpůrná opatření prvního stupně, stanovení cílů podpory a způsobu vyhodnocování naplňování plánu, zejména v situaci, kdy pro poskytování podpůrných opatření prvního stupně nepostačuje samotné zohlednění individuálních vzdělávacích potřeb žáka při vzdělávání“ (Vyhláška č. 27/2016 Sb., § 10, odst. 1–2). PLPP zahrnuje soubor podpůrných opatření, která reagují na potřeby při edukaci žáka se SVP. Dokumentuje jejich realizaci. Důležité je, že se pravidelně posuzuje a upravuje. Nejpozději po třech měsících se PO vyhodnotí. V případě, že daná opatření pomohou a není třeba více zasahovat do vzdělávání žáka, ukončí se, a nebo se nadále využívají jako postačující nástroj k edukaci. Pokud však tato opatření jsou vyhodnocena jako nedostačující, osloví se zákonný zástupce žáka nebo zletilý žák a doporučí se návštěva ŠPZ. Je pouze na jejich rozhodnutí, zda doporučení využijí. Pokud ano, tak na základě informací ze školy, potažmo výchovného poradce, ŠPZ diagnostikuje žákovy vzdělávací potřeby a stanoví, zda je vhodné využít PO vyšších stupňů. Podle Michalíka, et al. (2015, s. 10–11) škola PO 1. stupně realizuje sama na své náklady. Dalo by se říct, že uplatnění tohoto stupně podpory je v podstatě upozornění na potřebu individuálního přístupu k žákovi. Lze mluvit o vytváření společné cesty k edukaci těchto žáků. Tento stupeň PO lze poskytnout žákovi i z důvodu neočekávaných situací, které mohou ovlivnit školní úspěšnost žáka. Např. krátkodobá nemoc, úmrtí v rodině, rozvod rodičů, negativní vztahy v kolektivu či přestěhování.

Ve SŠ se PO 1. stupně nejčastěji poskytují v 1. ročníku. Pedagogové více pozorují nové žáky a spolupráci při vzdělávání s nimi. Depistáží pak vytypují žáky se SVP a zohlední jejich vzdělávací potřeby. Pokud si nejsou jistí osloví VP a zkonzultují uplatnění speciálně pedagogických metod a postupů. Je-li i nadále vzdělávání těchto žáků komplikované vypracuje se PLPP, kde jsou konkrétní metody a postupy vypsány. Pedagogové, kteří žáka nově vzdělávají, pak mají PLPP k dispozici. Žáci, kteří se vzdělávají v oboru kategorie E, většinou právě pro různé typy SVP, mají nižší výstupy ze školního vzdělávacího programu. U nich se automaticky jejich vzdělávací potřeby respektují a zohledňují.

PO 2. až 5. stupně: pokud ŠPZ vyhodnotí pro vzdělávání žáka vhodnost PO 2. až 5. stupně, jsou poskytována na základě jeho doporučení. V něm se určí závaznost, speciální vzdělávací potřeby žáka a navrhne se stupeň podpory. PO všech stupňů a druhů se mohou kombinovat. Podmínkou jejich bezodkladného poskytnutí je předchozí písemný informovaný souhlas zletilého žáka nebo zákonného zástupce nezletilého žáka. ŠPZ nadále spolupracuje se

školou a průběžně vyhodnocuje, zda PO jsou vhodně zvolena a podle potřeby je může změnit (Zákon č. 561/2004 Sb., § 16, odst. 5) (Vyhláška č. 27/2016 Sb., § 16).

Individuální vzdělávací plán

Individuální vzdělávací plán (dále jen IVP) patří k jedněm z nejdůležitějších prostředků, které mohou napomoci k dosažení kvalitní edukace žáků se SVP. Jedná se o PO, které řeší postup při edukaci konkrétního žáka. Vzniká na základě doporučení ŠPZ, které výslovně edukaci dle IVP doporučuje a vypracovává jej škola.

Podle § 3 odst. 2 vyhlášky č. 27/2016 Sb. je *„Individuální vzdělávací plán závazným dokumentem pro zajištění speciálních vzdělávacích potřeb žáka, přičemž vychází ze školního vzdělávacího programu a je součástí dokumentace žáka ve školní matrice.“* Vyhotovení, forma a obsah IVP má svá jasně daná pravidla. Vypracovává se do jednotného formuláře, který je uveden v příloze č. 2 vyhlášky 27/2016 Sb. V každém formuláři jsou uvedené identifikační údaje žáka a kontaktní údaje na pracovníka ŠPP (většinou se jedná o VP), dále datum rozhodnutí a zdůvodnění. Důležitou součástí jsou informace o úpravách obsahu a časového rozvržení vzdělávání, dále navrhované metody, formy a hodnocení vzdělávání žáka. Je zde také uveden seznam vyučovacích předmětů a vyučujících, u kterých bude IVP uplatňován (Vyhláška č. 27/2016 Sb., § 3).

IVP je důležitý dokument pro všechny zúčastněné edukačního procesu žáka, tj. spolupráce pedagogů daných vyučovacích předmětů, pracovníka ŠPP, žáka a jeho zákonných zástupců, a v neposlední řadě pracovníka PPP nebo SPC. Plnění IVP je závazné. Jak ale uvádí Kendíková (2016, s. 18) *„Je třeba si uvědomit, že IVP není neměnný dokument či nějaké dogma. V průběhu školního roku jej lze revidovat a doplňovat podle žákových aktuálních vzdělávacích potřeb.“* Přínos kvalitně vytvořeného IVP lze vidět především v těchto rovinách:

- respektuje tempo žáka a jeho schopnosti, snižuje stres z porovnávání se spolužáky, žák zažívá lepší hodnocení, motivuje žáka,
- pedagog pracuje se žákem na jeho úrovni a není tlačěn časem k zvládnutí jednotlivých učebních výstupů, IVP využívá jako instrukci k individuálnímu přístupu a hodnocení žáka,
- zákonní zástupci žáka přebírají spoluzodpovědnost při jeho edukaci, např. v rámci domácí přípravy,

- žák si je vědom své účasti na reedukaci a je v procesu více aktivní (Zelinková 2011, s. 172).

IVP je důležité a prospěšné průběžně vyhodnocovat. Nejméně jedenkrát ročně ŠPZ ve spolupráci se školou provede kontrolu plnění pokynů v IVP. Lze využít i poskytnutí poradenské podpory, a to jak zletilému žákovi, zákonnému zástupci nezletilého žáka, tak i případně škole (Vyhláška č. 27/206 Sb., § 4).

Asistent pedagoga

Dalším PO ve výchovně vzdělávacím procesu žáků se SVP může být využití asistenta pedagoga (dále jen AP). Tuto pozici může vykonávat osoba, která má kvalifikační předpoklady vymezené Zákonem č. 563/2004 Sb., § 20. Mezi osobnostní předpoklady patří kladný vztah k dětem, trpělivost, vcítění se, komunikativnost atd. Velmi důležitá se mimo jiné jeví schopnost komunikace se zákonnými zástupci žáka a i komunitou, ze které žák pochází. Především u žáků z jiného sociokulturního prostředí. Podle Kendíkové (2016, s. 69) „se působení asistentů pedagoga na školách považuje za základní nástroj inkluzivního modelu vzdělávání.“

Jeho kompetence a činnosti jsou vymezeny Vyhláškou č. 27/2016 Sb., § 5. Hlavní náplní AP je podpora jiného pedagoga při edukaci žáků se SVP, pracuje podle jeho pokynů a spolupracuje s ním. Podílí se na organizaci a uskutečňování vzdělávání, podporuje žáka se SVP v samostatnosti a aktivitě. Posiluje spolupráci žáků se SVP se žáky intaktními (Vyhláška č. 27/2016 Sb., § 5).

Zřízení funkce AP se mimo jiné odvíjí i od vyjádření a posouzení jeho potřeby, vzhledem k žáku se SVP, pracovníky ŠPZ. Jejich vyjádření může být jak kladné tak záporné. Vychází z informací od rodičů, školy nebo ze zpráv odborných lékařů (Kendíková 2016, s. 70–71).

Na střední škole se práce AP liší od práce na škole základní především v tom, že musí spolupracovat s větším počtem pedagogických pracovníků. Aby jeho aktivity byly ve vzdělávání smysluplné a došly ke stanoveným cílům, potřebuje spolupracovat nejen s třídními učiteli, ale i učiteli odborných předmětů a odborného výcviku, což může mít svá specifika. Stává se tak důležitým spojovníkem a komunikátorem ve výchovně vzdělávacím procesu. Činnost AP ve SŠ je vhodné koncentrovat především na přípravu v předmětech závěrečné

nebo maturitní zkoušky (Horáčková 2015, s. 5–10), pokud je to v souladu se SVP konkrétního žáka. Funkce AP ve SŠ vyžaduje hodně taktu, jeho pomoc by měla být víceméně nenápadná.

3 Speciálně pedagogické metody ve středoškolském vzdělávání

Správný výběr speciálně pedagogických metod při edukaci se opírá především o konkrétní SVP žáka. Tyto metody je tedy potřeba danému žákovi vybrat tzv. na míru. Zaměřují se na překonávání a zmírňování následků postižení. Výběr těchto metod je vhodné vyhodnotit na začátku výchovně vzdělávacího procesu a poté průběžně upravovat.

Při edukaci žáků se SVP se obdobně jako u žáků intaktních využívají základní pedagogické principy. Obecně můžeme říct, že vycházíme ze základních speciálně pedagogických metod, které lze v podstatě do určité míry využít pro žáky se všemi druhy SVP. Pomocí nich se snažíme eliminovat nebo odstranit nedostatky u žáků se SVP. Vybíráme alternativní a speciální způsoby, které nám pomohou žáka se SVP co nejlépe rozvíjet, edukovat. Využíváme zejména metody reedukace, kompenzace a rehabilitace. První dvě metody jsou zaměřeny na konkrétní postižení, poslední na zmírnění jejích důsledků. **Reedukace** zahrnuje speciálně pedagogické postupy ke zmírnění nebo odstranění poruchy nebo vady, zdokonaluje postiženou funkci tak, aby ji co nejsystematičtěji rozvíjela. Např. rozvoj slovní zásoby u dyslexie. To může mít kladný vliv na psychiku žáka se SVP a posilovat jeho sebedůvěru. U **kompenzace** se v podstatě jedná o nahrazení nebo zdokonalení poškozené funkce funkcí jinou neboli pomocnou. Rozvoj těchto náhradních funkcí má vliv na samostatnost žáka se SVP a jeho rozvoj. U reedukace i kompenzace je důležitý je multisenzoriální přístup. **Rehabilitace** využívá postupy, jež upravují společenské vztahy, tj. začlenění žáka do třídního kolektivu, subjektivní uspokojování potřeb, nabytí ztracené sebedůvěry i soběstačnosti, rozvoj dovedností a pracovních návyků. Často se hovoří o tzv. komprehenzivní neboli ucelené rehabilitaci. Komplexně působící ve všech oblastech: výchovně vzdělávací, pracovní, sociální, psychologické atd. (Fischer, Škoda 2008, s. 30–31).

Kroupová, et al. (2016, s. 32) definuje speciální edukační metody jako „*záměrné, promyšlené postupy a způsoby ovlivňování chování subjektů edukace v souladu s jejich speciálními edukačními potřebami a v zájmu co nejkvalitnější socializace*“. Mezi tyto metody řadí např.:

- metodu vícenásobného opakování – *umožní co nejpřesněji přijmout informaci,*
- metodu multisenzorického zprostředkování – *možnost přijímat informace více smysly,*
- metodu nadměrného zvýraznění – *např. zvýrazníme předmět na úkor pozadí,*
- metodu optimálního kódování – *využití znaků, které jsou opticky jednoduše rozlišitelné,*
- metodu postupných kroků – *dosažení cíle postupnými jednotlivými kroky,*
- metodu algoritmizace kurikula – *rozložení větších celků do menších,*
- metodu intenzivní zpětné vazby – *častá kontrola porozumění a pochopení učiva,*
- metoda zprostředkování komunikace náhradními komunikačními systémy – *při těžce narušené komunikační schopnosti, využití AAK,*
- metodu motivace – *co nejvíce motivovat žáka pro edukační aktivity,*
- metodu modifikace kurikula – *úprava obsahu učiva formálně i obsahově,*
- metodu zapojení kompenzačních prostředků,
- metodu pozitivní psychické tonizace – *vytvořit žákovi kladné psychické naladění,*
- metodu využívání instruktážních médií,
- metodu individuálního přístupu atd. (Kroupová, et al. 2016, s. 32).

V Katalozích podpůrných opatření (2019, s. 72) se uvádí, že „*k využití speciálně pedagogických metod je možné přistupovat z mnoha hledisek – z hlediska způsobů získávání informací, aktivity žáků, rozsahu myšlenkových operací, fází výuky, výukových forem atd.*“ Důležité při výběru speciálně pedagogické metody je uvědomit si, co je cílem a výstupem výuky. Pokud se žák nachází v inkluzivním prostředí, je velmi vhodné využívat spolupráci mezi žáky intaktními a žáky se SVP. Mezi takové metody patří kooperativní učení, skupinová nebo párová výuka nebo peer tutoring (podpora vrstevníků). Neméně důležitý je i individuální přístup, který respektuje SVP žáka.

Metody výuky jsou mimo jiné popisovány i ve Vyhlášce č. 27/2016 Sb., ve znění pozdějších předpisů, v příloze č. 1 části A pro jednotlivé stupně PO. U každého popisovaného PO je i oddíl Metody výuky. Zde jsou obecně vysvětleny a doporučeny. V 1. stupni PO se

uplatňují především běžné výukové metody, které podporují žáka při osvojování učiva, rozvíjí a aktivizují jeho paměť, pozornost, myšlení a upevňují pracovní návyky. V dalších stupních PO bývá doporučováno využívat metod z předchozích stupňů a rozšiřovat je o metody vhodné pro daný stupeň PO. V PO 2. stupně se využívají metody výuky, které pomáhají překlenout žákovu nepřipravenost na školu a zabránit tak školní neúspěšnosti. Aplikují se metody podporující oslabené nebo nefunkční dovednosti a kompetence žáka. Naopak u žáků nadaných umožňují navýšení a rozšíření dílčích vstupů školního vzdělávacího programu. V PO 3. stupně se doporučují metody cílené na podporu dovedností a kompetencí žáka, které pomohou při překonávání překážek v jeho vzdělávání. Dále zahrnují rozvoj řečových funkcí, nácvik samoobslužných dovedností a sociálních kompetencí. Podporují socializaci a akceptaci žáka vrstevníky. U PO 4. stupně se volí takové metody výuky, které akceptují možnost úpravy i redukování obsahů a vzdělávání. Často bývají ovlivňovány využíváním prostředků augmentativní a alternativní komunikace. V hojně míře se využívají speciální a kompenzační pomůcky pro dosažení maximálních možností vzdělávání žáka při zachování jeho motivace. V PO pátého stupně metody výuky respektují limity žáka a směřují k nejvyšší možné míře rozvoje u žáka (Vyhláška č. 27/2016 Sb., příloha č. 1).

Obecně lze říct, že tyto speciálně pedagogické metody jsou zaměřené na akceptaci prostředí dítěte, na individualizaci potřeb a pozitivní zohlednění rozdílů ve vzdělávání. Velký vliv na kvalitní uplatnění metod a přístupů k žákům se SVP má osobnost pedagoga. Od něj se očekává schopnost akceptovat a tolerovat žáky s různými předpoklady, schopnostmi a možnostmi se vzdělávat s různými SVP. Pokud osobnostními rysy pedagoga jsou optimismus, solidarita, empatie, tolerance ..., velmi to napomáhá kvalitě společného vzdělávání (Harčáriková, et al. 2007, s. 6).

V bakalářské práci se autorka přiklání k pojetí speciálně pedagogických metod dle Kroupové.

EMPIRICKÁ ČÁST

4 Průzkum, cíl, výzkumné otázky

Průzkum se skládá ze dvou částí. V první části autorka provedla rozhovory s VP a učiteli, kteří vzdělávají žáky se SVP, kde zjišťovala kolik a s jakými druhy SVP se vzdělává ve vybrané škole žáků. Dále zkoumala, jaké speciálně pedagogické metody se při edukaci používají a jakým způsobem je realizována podpora těchto žáků. Ve druhé části výzkum směřoval k jednotlivým žákům se SVP. Pomocí případových studií bylo zjištěno, jaké speciálně pedagogické metody se při jejich edukaci používají a jaká je jejich konkrétní podpora. Průzkum byl realizován ve SŠ, která má tři samostatná pracoviště. Všichni respondenti byli ubezpečeni o anonymitě a o tom, že získané informace budou použity pouze pro účely tvorby bakalářské práce.

V první části byla zvolena metoda individuálního strukturovaného rozhovoru. Podle Hendla (2005, s. 173) je důležité u tohoto typu rozhovoru, vytvořit otázky důkladně a svědomitě. Informace takto získané se lépe a jednodušeji vyhodnocují. Rozhovor patří mezi obtížnější metody kvalitativního výzkumu. Pro získání relevantních odpovědí velmi záleží nejen na rozpoložení obou aktérů (tázajícího a tazaného), ale i na kompetencích a znalostech tázajícího. Byly vypracovány tři okruhy předem připravených otevřených otázek, pro vedoucího ŠPP a zároveň VP školy, výchovné poradce jednotlivých pracovišť a učitelé, kteří žáky se SVP vzdělávají (viz přílohy č. 1–3).

Dále byla využita metoda případové studie (kazuistika) některých žáků se SVP. Hendl uvádí: „v případové studii jde o zachycení složitosti případu, o popis vztahů v jejich celistvosti“ a dále konstatuje, že „důkladným prozkoumáním jednoho případu lépe porozumíme jiným podobným případům“ (Hendl 2005, s. 104). Pro případové studie byli vybráni čtyři žáci učebního oboru kategorie H s různými SVP a podporou při edukaci.

Pomocí rozhovorů byly získány informace nutné pro zodpovězení následujících výzkumných otázek:

- **S jakými druhy SVP se vzdělávají žáci ve střední odborné škole?**
- **Jaké speciálně-pedagogické metody jsou při edukaci žáků se SVP ve střední odborné škole používány?**

- **Jakými způsoby je realizována podpora vzdělávání žáků se SVP ve střední odborné škole?**

Na základě kazuistik byly získány informace nutné pro zodpovězení následujících výzkumných otázek:

- **Jaké speciálně pedagogické metody jsou při edukaci žáků se SVP ve střední odborné škole používány?**
- **Jakými způsoby je realizována podpora vzdělávání žáků se SVP ve střední odborné škole?**

Cílem bakalářské práce je charakterizovat edukaci žáků se SVP ve SŠ a zjistit, s jakými druhy SVP se žáci ve SŠ vzdělávají, dále zjistit, zda a případně jaké speciálně-pedagogické metody jsou při edukaci žáků se SVP ve SŠ používány.

Popis místa průzkumu

SŠ, kde probíhal výzkum, se nachází nedaleko krajského města. Vznikla sloučením několika škol před více než deseti lety. V současné době organizačně funguje na principu tří jednotlivých pracovišť (pro přehlednost autorka označila pracoviště čísla od 1 do 3). Zřizovatelem školy je kraj. Škola nabízí řadu vzdělávacích oborů se zaměřením na zemědělství, sociální práci, potravinářství a technické obory. Úspěšní absolventi učebních oborů mohou dále studovat v nástavbovém studiu. Škola také poskytuje rozsáhlou škálu vzdělávacích kurzů pro dospělé. V současné době se zde vzdělávají žáci v pěti učebních oborech kategorie E, v deseti učebních oborech kategorie H, ve čtyřech maturitních oborech M a nástavbovém studiu L, v denní i dálkové formě. Ve školním roce 2019/2020 se na všech třech pracovištích vzdělávalo přes 500 žáků, s mírnou převahou dívek. Jak vyplynulo z rozhovorů s VP z celkového počtu žáků se zde vzdělávalo 75 žáků se SVP a dalších 72 žáků v učebních oborech kategorie E, kde se automaticky zohledňují jejich vzdělávací potřeby (v podstatě se jedná o žáky, kteří potřebují speciálně pedagogický přístup). Celkem je to 147 žáků, kteří se vzdělávali na základě PO, což činí 29 % žáků.

V rámci školy funguje ŠPP, které zaštiťuje ředitel školy. Vedoucím pracoviště je VP školy a zároveň tuto funkci zastává pro pracoviště č. 1 pro učební obory kategorie E a pracoviště č. 2 pro maturitní obory kategorie M. Dále zde působí VP pro pracoviště č. 1 pro učební obory kategorie H a maturitní obory M. Zároveň pro tyto dvě pracoviště pracuje jako ŠMP. Ve

zbývajícím pracovišti č. 3 pracuje VP pro učební obory kategorie H a samostatně ŠMP pro toto pracoviště. Pro celou školu působí ve ŠPP jedna kariérní poradkyně. Pracoviště nemá svého speciálního pedagoga ani školního psychologa.

Popis výzkumného vzorku

Průzkumného šetření metodou strukturovaných rozhovorů se zúčastnily tři VP, které tuto činnost vykonávají pro jednotlivá pracoviště. Všechny mají s výchovným poradenstvím více jak desetiletou zkušenost. Jejich věk je v rozmezí 50–60 let. K rozhovorům s učiteli byli osloveni dva muži a tři ženy. Autorka při výběru chtěla pokrýt škálu věkovou a zároveň jejich pedagogickou zkušenost. První muž byl v důchodovém věku a jako učitel působí již více jak 35 let. Druhému muži je přes padesát let, určitou dobu vykonával funkci výchovného poradce a ve školství působí cca 20 let. První žena je mladá 32letá učitelka, po vysoké škole nastoupila jako pedagog odborných předmětů. Žáky vzdělává osm let. Druhá žena je ve věku 38 let, na školu nastoupila teprve před dvěma lety a jako učitelka vlastně teprve začíná. Poslední žena, důchodového věku, působí jako učitelka téměř čtyřicet let.

Šetření bylo doplněno čtyřmi kazuistikami žáků oborů kategorie H. Byli vybráni dva žáci se specifickými poruchami učení (dále jen SPU) a to z důvodu největšího zastoupení této SVP. Dále žák s lehkou mentální retardací, jelikož, jak vyplynulo z rozhovorů s VP, tito žáci se ve škole vzdělávají, především v oborech kategorie E. Posledním, čtvrtým žákem žák s narušenou komunikační schopností respektive s elektivním mutismem, právě pro specifičnost tohoto hendikepu.

Všichni zúčastnění byli osloveni ke spolupráci na průzkumném šetření na základě povolení ředitele školy a dobrovolnosti.

5 Rozhovory

5.1 Shrnutí výsledků rozhovorů s výchovnými poradci

V době, kdy bylo prováděno průzkumné šetření, byly realizovány rozhovory se třemi VP na jednotlivých pracovištích. V rámci strukturovaného individuálního rozhovoru jim byly položeny otázky, které zjišťovaly, s jakými druhy SVP a kolik žáků se ve SŠ vzdělává. Jaké speciálně pedagogické metody jsou využívány. Dále se autorka snažila zjistit, jak je realizována podpora těchto žáků. Dotazovala se, jaká je spolupráce s ostatními pedagogy

a organizováno jejich další vzdělávání, informovanost a podpora. V čem spatřují úskalí při spolupráci se zákonnými zástupci žáků nebo samotnými žáky.

Z rozhovoru s VP se ukázalo, že nejčastěji se vyskytující druh SVP při edukaci jsou SPU a hned za nimi specifické poruchy chování (dále jen SPCH). VP z pracoviště 1 dále uvedla: „V oborech E se vzdělávají žáci s hraničním pásmem IQ, poruchami pozornosti a někteří mají lehké mentální postižení. Chci jen podotknout, že tito žáci mají sníženy výstupy ze ŠVP a je možné je všechny považovat za žáky se SVP, protože se k nim tak přistupuje. Letos jich tu máme 72.“ Dohromady se na všech třech pracovištích vzdělává 147 žáků se SVP, z toho 10 podle IVP. Dále z rozhovorů vyplynulo, že nejčastější PO jsou v 1. stupni.

Na otázku, která se týkala speciálně pedagogických metod užívaných při edukaci žáků se SVP, shodně všichni tři VP uváděli víceméně jednotlivé edukační postupy či přístupy než konkrétní metody. Uváděli např. úprava cvičení (doplňovací, zkrácené diktáty), práce s přehledy učiva, zohledňování učebního stylu žáka, ponechání dostatku času, poskytnutí prezentace, tolerance fonetického zápisu, vhodné motivování. VP z pracoviště 2 odpověď zakončila: „Prostě využívám metody, které doporučí odborné poradenské zařízení.“

Na dotaz, jak je realizována podpora těchto žáků, odpověděla VP z pracoviště 1 a 3 obdobně: „Vytvořím PLPP nebo IVP. Poskytujeme pedagogickou intervenci třeba nějaké doučování, když je doporučeno poradenským zařízením.“ VP pracoviště 2 naopak reagovala takto: „Pokud má žák potvrzení a doporučení z poradenského zařízení, je dodržováno.“

K otázce na spolupráci a přístup pedagogů při edukaci těchto žáků, odpovídali vesměs shodně. Zhodnotili různý přístup pedagogů. Většinou mladší generace je vstřícná, zajímá se, podílí se na vypracování PLPP. Opakem jsou pedagogové starší generace, kteří se nezajímají, obtěžuje je dodržovat PLPP. VP pracoviště 1 konstatuje: „Velice problémové je to u pedagogů, kteří mají vyučovací hodiny v maturitních oborech a pak přejdou do třídy oboru E, kdy neakceptují jiný přístup a vyučovací metody. Musí se u nich spolupráce direktivně požadovat a cíleně kontrolovat.“ Shodně uvedli, že se s pedagogy scházejí, když je potřeba vyhodnotit PLPP nebo IVP. Podle potřeby i jindy. Vzdělávání pedagogů dle všech tří VP probíhá formou seminářů, např. k inkluzi, PO. Mají možnost oslovit konkrétní pracovníky ŠPP. Některé metodiky jsou uvedeny na školním webu nebo síťovém disku X v sekci inkluze.

Spolupráci se ŠPZ hodnotí velmi kladně. Na otázku hodnocení spolupráce se zákonnými zástupci žáků vyšlo najevo, že je rozdíl pokud žák navštěvuje maturitní obor nebo učební.

U oborů kategorie M zákonní zástupci téměř 100 % podporují své děti a spolupracují při poskytování PLPP nebo IVP. Horší je to však u učebních oborů. Zákonní zástupci se často domnívají, že doporučení ze ŠPZ je postačující a nic jiného není potřeba. Nechodí podepisovat vypracované dokumenty, nekontrolují přípravu dětí na výuku. Tyto situace se řeší pomocí školní asistentky, která je po předešlé telefonické domluvě osobně navštěvuje v rodinách a nechá jim dokumenty podepsat. Největší úskalí spatřují v nedodržování dohodnutých opatření při domácí přípravě. Často přistupují nejen oni, ale i samotní žáci ke svým problémům lhostejně. VP pracoviště 1 vidí problém takto: „*Myslí si, když mají ‚papír‘ z poradny, že nemusí nic dělat, nehrozí jim nedostatečná a ročníkem musí projít. Mají přeci úlevy.*“

5.2 Shrnutí výsledků rozhovorů s učiteli

K rozhovorům byli osloveni dva muži a tři ženy. Opět jim v rámci strukturovaného rozhovoru bylo položeno 11 předem připravených otázek. Pomocí nich se autorka ptala, kolik a s jakými druhy SVP vzdělávají žáků. Dále jakým způsobem jsou informováni, jak tyto žáky vzdělávat a jak k nim přistupují. Autorka se dotazovala, kde se oni sami vzdělávají, vyhledávají nebo získávají informace o edukaci těchto žáků, ale i jaká je spolupráce s VP. Poslední otázky směřovaly ke spolupráci se zákonnými zástupci žáků a kde vidí nedostatky při edukaci žáků se SVP.

Z rozhovorů vyplynulo, že všech pět respondentů správně odpovědělo na počet žáků se SVP, které vzdělávají. Překvapivé však bylo, že všichni shodně uvedli, že vzdělávají žáky se SPU, SPCH. Přitom autorka byla seznámena s chlapcem se středně těžkou nedoslýchavostí kompenzovanou sluchadly, kterému jsou uznána PO 2. stupně a chlapcem s elektivním mutismem. Oběma byl vypracován PLPP, který všichni zúčastnění pedagogové podepsali. Je s podivem, že si na toto při rozhovoru nevzpomněli.

Na otázku, jakým způsobem jste informováni, jak k těmto žákům přistupovat a vzdělávat je, většina odpověděla, že od VP při seznámení s PLPP nebo od třídního učitele. K dotazu, jakým způsobem oni osobně k těmto žákům přistupují, většina odpověděla, že jsou trpělivější a dodržují doporučení v PLPP. Jedna respondentka to však vnímala jinak a zamýšlela se: „*Musím promýšlet práci tak, abych se mohla věnovat všem žákům a případně i žákovi se SVP individuálně. Prostě zohlednit přítomnost a potřeby žáka se SVP ve třídě a z toho plynoucí přizpůsobení výuky. S žákem musím víc pracovat, musím pro něho připravovat pracovní listy,*

kopírovat mu práci, popřípadě střídat činnosti, zohledňovat ho, prostě zohledňovat mu práci jakoukoliv. A o to více připravovat sama sebe. Zabere to hodně času.“

Z rozhovorů se ukázalo, že respondenti odpovídali obdobně jako VP na využití speciálně pedagogických metod. Místo nich uváděli přístupy nebo postupy. Na dotaz, kde vyhledávají nebo získávají informace pro edukaci těchto žáků, shodně odpovídali: internet, Učitelské noviny, v doporučeních z PPP nebo v metodikách pro práci se žáky se SVP. Jeden starší pedagog odpověděl: „*Nevyhledávám*“.

Hodnocení spolupráce s VP vesměs bylo kladné, když se potřebují poradit, ptají se, VP jim ochotně odpovídá. Učitel (muž) zhodnotil spolupráci takto: „*Kladně, VP ochotně poskytuje informace, potřebné k edukaci žáků, je ochotná konzultovat problémy i mimo vyhrazené hodiny*“. Jedna respondentka hodnotila spolupráci s VP jako ne úplně dostačující: „*Chybí mi seznam žáků se SVP. Nebo, když se potřebuji podívat na PLPP nebo doporučení z poradny, tak musím čekat na VP, která je má všechny u sebe a díky tomu nejsou k dispozici, když aktuálně potřebuji*“.

Na otázku ohledně spolupráce s rodiči odpovídali rozporuplně, pravděpodobně na základě svých osobních zkušeností: „*Očekávala bych větší zájem*“ nebo „*Spolupráce se zákonnými zástupci je složitá pro jejich nezájem nebo nepochopení problému dětí*“. Jeden z učitelů odpověděl: „*Kladně, rodiče dotčených žáků ochotně spolupracují a v případě potřeby se zúčastňují osobních jednání*.“ naproti tomu jiný skeptický názor či zkušenost „*Rodiče většinou na SŠ nedbají na pravidelnou školní docházku ani na domácí přípravu. Žáci často nevypracovávají úkoly. Komunikace je většinou minimální. Snažíme se komunikovat telefonicky, e-mailem, písemně i osobně. Většina rodičů nechodí ani na třídní schůzky*“.

V poslední otázce, jaké vidíte nedostatky při edukaci žáků se SVP, se většina opět shodla. Práce s těmito žáky je zatěžuje. Poukazují na to, že těmito žákům se v průběhu výuky věnují přednostně a pak nemají dostatek času na ostatní žáky. V některých případech jim výuku velmi komplikuje spojování ročníků v jednom předmětu. Kdy se vyučuje jako v malotřídkách. Nestíhají pak kvůli pomalejšímu tempu probrat potřebné učivo.

5.3 Zhodnocení rozhovorů

Z rozhovorů vyplynulo, že nejvíce žáků se SVP, kteří se vzdělávají na zkoumané škole, jsou žáci se SPU, SPCH a pozornosti a to napříč všemi obory. Druhou nejčastější skupinou žáků se SVP byli žáci ukázalo lehkým mentálním postižením u žáků oborů kategorie E. V menší míře nebo individuálně se objevují různé typy nedoslýchavosti, narušené komunikační schopnost nebo žáci z odlišných kulturních či sociálních podmínek. Tím byla zodpovězena otázka „S jakými druhy speciálních vzdělávacích potřeb se vzdělávají žáci ve střední odborné škole?“

I když rozhovory probíhaly v lednu 2020, kdy už byla v účinnosti novela Vyhlášky 27/2016 Sb., v pozdějším znění předpisů, byla znát neinformovanost všech VP. Od 1. 1. 2020 došlo ke změně § 10 a v 1. stupni PO se PLPP může vypracovat, ale nemusí. Dokonce jedna VP uvedla nutnost vypracování PLPP u chlapce s 2. stupněm PO. Kdy se tento postup nevyužívá, jelikož se vychází z daného doporučení ŠPZ.

Všichni respondenti při dotazu, jaké využívají speciálně pedagogické metody téměř shodně uváděli přístupy a zásady. Zde by autorka chtěla zkonstatovat, ano, speciálně pedagogické metody se používají, avšak respondenti je vnímali spíše jako soubor různých speciálně pedagogických přístupů a zásad.

Spolupráce mezi VP a učiteli byla vnímána kladně. Sami učitelé téměř shodně vypovídali o ochotě a výborné spolupráci, ale na druhou stranu vyplynulo, že VP sami oslovují a vyhledávají. Nikdo se nezmínil o metodických setkáváních, kde mohou s VP a ostatními učiteli, kteří se podílejí na edukaci žáků se SVP, konzultovat možnosti a nové metody jejich vzdělávání. Všichni shodně hovořili o samostatném vyhledávání informací. Při dotazech na tuto spolupráci dále vyplynulo, že učitelé nemají 100 % přehled o žácích se SVP. Jako nepřipustné, při dotazu, jaké žáky se SVP vzdělávají, by chtěla autorka označit opomenutí žáka se středně těžkou nedoslýchavostí a žáka s elektivním mutismem, o kterých věděla, že je oslovení pedagogové vyučují. Autorka toto vnímá jako důsledek nemožnosti přístupu pedagogů k seznamu žáků se SVP a jednotlivým doporučením ze ŠPZ.

Většina respondentů se shodla na složitosti spolupráce respektive nespolečné spolupráce zákonných zástupců žáků, především v oborech kategorie E a H.

6 Kazuistiky

6.1 Žák s lehkou mentální retardací

Podle Vágnerové nebývají jedinci s mentální retardací většinovou společností často pochopeni. Především pro obtížnost komunikace s těmito jedinci, jejich sníženou schopnost sebeovládání a z toho vyplývající chování, které se liší od většinově očekávané normy. Jejich sociální status bývá nízký. Bývají hanlivě označováni jako jedinci, kteří stejně nic nechápou a nic se nenaučí (Vágnerová 2008, s. 306).

Lehkou mentální retardaci nacházíme u jedinců s inteligenčním kvocientem 50–69. Obecně se vyznačují pomalejším vývojem a v dospělosti dosahují kognitivní úrovně 9–12 let. Jsou schopni vést jednoduchou konverzaci, mají chudší slovní zásobu. Při vzdělávání potřebují podporu v teoretické výuce, v praktických dovednostech se vzdělávají lépe. Lidé s lehkou mentální retardací se mohou zařadit do intaktní společnosti bez větších problémů (Bitmanová, et al. 2019, s. 78–79). Černá (2008, s. 152) dále uvádí, že specifickým rysem žáků s mentální retardací bývá jejich snížená motivace v oblasti učení se věcem novým a pro ně nepříliš atraktivním. Z tohoto hlediska je důležitá motivační diagnostika.

Žáci s lehkou mentální retardací se po ukončení povinné školní docházky mohou vzdělávat i na středních školách, kde si mohou zvolit učební obor dle jejich schopností a předpokladů. Přijati mohou být na základě splněných 9 let povinné školní docházky a musí být zdravotně způsobilí ke vzdělávání ve vybraném oboru (Švarcová 2011, s. 105–106).

Specifika ve vzdělávání jsou např. v oblasti **smyslové percepce**, kdy většina těchto žáků má zpomalené tempo vnímání, špatně rozlišuje podobné obrázky. Často je postižena oblast fonemického sluchu, což vede k opožděnému utváření řeči. Dále může být opožděna jemná i hrubá motorika, což může mít vliv na celkovou koordinaci pohybů. Dále bývá zasažena oblast **myšlenkových operací**, a to omezenou představivostí, sníženou zkušeností v komunikaci a rozvoji mluvy. Oblast **myšlení a řešení problémů** je omezená ve schopnosti abstrakce a zobecnění. Zaměřenost myšlení nelze požadovat v delším časovém úseku z důvodu vyšší unavitelnosti a poruchy pozornosti (Bartoňová, Pitnerová, Vítková, et al. 2013, s. 240).

Kazuistika č. 1 – chlapec s lehkou mentální retardací, 21 let

Informace pro kazuistiku jsou čerpané z PLPP, IVP a doporučení ŠPZ. Z důvodů ochrany osobních údajů nejsou zdroje blíže specifikovány ve zdrojích.

Rodinná anamnéza

Chlapec do svých pěti let žil v úplné rodině jako nejstarší ze tří sourozenců. Potom se rodiče rozvedli a soud přiřkl děti otci. Matka dlužila na alimentech a tak se rodina dostávala do tíživé sociální i finanční situace. Otec si časem našel přítelkyni, s níž má čtvrté a páté dítě. Novou otcovu partnerku chlapec přijal a má s ní navázaný pěkný vztah. Oslovuje ji mami. V současné době otec nepracuje a nevlastní matka je na rodičovské dovolené s nejmladším dítětem. Žijí na vesnici. V současné době je chlapci 21 let. Porodní hmotnost a míra není uvedena, neboť si je rodina nepamatuje.

Matka: údaje o vlastní matce nebyly poskytnuty. Chlapec i nevlastní matka o ní nemají žádné informace. Nevlastní matka, narozena 1979, občanství ČR, národnost česká, vyučena, v současné době na rodičovské dovolené.

Otec: narozen 1975, občanství ČR, národnost česká, základní vzdělání, v současné době nepracuje.

Sourozenci: sestra 19 let, studium stejného učebního oboru kategorie H o rok níže. Sestra 18 let, studium učebního oboru kategorie E. Polorodná sestra 13 let, žákyně ZŠ a tříletá polorodná sestra navštěvuje předškolní zařízení pouze některé dny v týdnu. Ostatní dny je s matkou doma.

Školní anamnéza

Problémy začaly již v mateřské škole, žákova řeč byla často nesrozumitelná a překotná. Při práci byl nesoustředěný. Po vzájemné domluvě s rodiči byl chlapec odeslán do SPC pro děti s narušenou komunikační schopností. Na základě vyšetření byl doporučen odklad povinné školní docházky pro vícečetnou dyslálii, pracovní nezralost, velké potíže v grafomotorice a mírně opožděný vývoj.

Chlapec nastoupil do školy v sedmi letech. Do školy se netěšil, moc si nevěřil. Neuměl komunikovat se spolužáky. Měl problémy s psaním, diktáty a soustředěností. Velmi špatně četl. Ve třetím ročníku základní školy bylo doporučeno vyšetření v PPP v krajském městě. To

ukázalo, že trpí specifickými poruchami učení. Byla mu diagnostikována dyslexie, dysgrafie a dysortografie. Intelektové předpoklady byly v pásmu podprůměru. Oslabená paměť. Pomalé tempo. Byly doporučeny kompenzační pomůcky, speciální učebnice a požadavek na třídu s menším počtem žáků. V této době chlapec přechází z běžné základní školy do speciální základní školy pro 26 žáků nedaleko svého bydliště (Odborný posudek z ŠPZ 2006).

Na základě tohoto posudku byl chlapci vypracován IVP, který se podle potřeby upravoval po celou dobu studia v základní škole. I přesto si udržoval, spíše podprůměrné výsledky.

Na odloučené pracoviště střední školy nastoupil v září 2015. Původně na obor, který se zabývá zpracováním dřeva. Bohužel šlo o špatně zvolený učební obor. Nezvládal nejen učivo, ale ani odbornou praxi. Bylo mu doporučeno, aby přestoupil na jiný obor, který by vzhledem ke svým dovednostem měl lépe zvládnout.

Chlapec patřil mezi žáky s podprůměrnými výsledky. Ve všeobecných předmětech se v klasifikaci pohyboval na 4. V odborných předmětech na tom byl ještě hůře. Největší potíže mu činilo botanické názvosloví rostlin a dřevin, a celkově si zapamatovat nově probírané učivo. Při ústním zkoušení dlouho přemýšlel a špatně se vyjadřoval. Velmi často nerozuměl otázce. Musela se mu zopakovat nebo přeformulovat na jednodušší znění, aby byla pro chlapce srozumitelná. Při písemném zkoušení chlapec potřeboval mnohem více času než jeho spolužáci. Své studijní neúspěchy si kompenzuje v oblasti odborného výcviku, kde patří mezi lepší žáky ve své skupině. Je manuálně zručný, pečlivý a milý. Je patrné, že ho práce baví.

V kolektivu nepatří mezi nejoblíbenější. Se spolužáky moc nekomunikuje, ale respektují ho.

Plán pedagogické podpory

Od nástupu chlapce na odborné učiliště nebylo provedeno kontrolní vyšetření v PPP. Na opakovanou žádost třídního učitele i VP rodiče nereagovali. Vzhledem k jejich neochotě ke spolupráci a chybějícím vyšetřením z PPP nebylo možné chlapci vypracovat IVP. Po poradě s VP byl chlapci vypracován PLPP.

PLPP byl vypracován na konci zimy 2017, v době, kdy chlapec byl již plnoletý a nebyl potřeba souhlas zákonného zástupce. Cílem tohoto plánu bylo motivovat žáka k učení a posílit jeho sebedůvěru, upravit nároky na zapojení se do školní práce a prodloužit čas na přípravu.

Navrhovaná podpůrná opatření

- umožnit žákovi pracovat v jeho tempu,
- ověřovat porozumění zadání,
- dodržovat psychohygienický režim,
- připravit tištěný text probíraného učiva,
- tolerantně hodnotit zvládnuté učivo,
- posilovat postavení žáka ve třídě atd. (PLPP 2017).

PLPP byl vypracován na dobu tří měsíců, s měsíčním vyhodnocováním. V červnu 2017 bylo vyhodnoceno, že PLPP v odborných předmětech nesplnil očekávání. Chlapec není schopen sebekontroly, sám nevyhledá pomoc. Je nutná neustálá kontrola a „popostrkování“ do další práce. Pokud by žák měl úspěšně zvládnout druhý a třetí ročník, potřeboval by s největší pravděpodobností IVP. Žák byl odeslán do PPP.

Individuální vzdělávací plán

Na základě vyšetření z PPP byl doporučen stupeň 2 PO s IVP. Z doporučení též vyšlo najevo, že chlapec má oslabené mentální předpoklady v pásmu lehké mentální retardace.

Podpůrná opatření

- navýšení časové dotace,
- různé metody zkoušení znalostí,
- čas na pochopení a zacvičení každé nové látky,
- doučování,
- ověřování pochopení zadání, podpora k dokončování úkolů (Doporučení ŠPZ 2017).

Práce, přístup a podpůrná opatření byla zpracována v IVP, ten byl zaměřen na využití pedagogické intervence (navýšených hodin) a nabízených metod výuky. Podle IVP je organizována především výuka odborných předmětů, dále pak český jazyk, anglický jazyk, matematika, ekonomika.

Priority vzdělávání a dalšího rozvoje žáka (cíle IVP)

- podporovat individuální přístup,
- dodávat psychickou podporu,
- oceňovat snahu,
- ponechat více času na vypracování,
- doučování.

Metody výuky (pedagogické postupy)

- podpora při obtížích při psaní, čtení, pozornosti,
- tolerance pomalého pracovního tempa a obtíží s vyjadřováním,
- čas na pochopení a zacvičení každé nové látky,
- příprava tištěného textu probíraného učiva,
- navýšení časové dotace,
- různé metody znalostí zkoušení – písemné, ústní, testy, referáty.

Úprava obsahu vzdělávání

Úprava obsahu vzdělávání žáka v dílčích oblastech s výsledkem snížení rozsahu na základní úroveň požadovaných obsahů ŠVP.

Organizace výuky

Výuka dle IVP, pedagogická intervence 2 hodiny týdně – pro odborné předměty. V těchto hodinách pracovat na prohlubování, upevňování a rozvíjení vědomostí. Doučování – jako podpora v nedostatečně samostatné domácí přípravě. Individuální přístup, podpora ocenění a snahy, podpora při vstřebávání, pochopení a aplikaci nového učiva. Kontrola převzetí zadání a dokončení úkolu. Kopírování materiálů. Krácení prací, doplňovací cvičení.

Způsob ověřování vědomostí a dovedností

Různé metody zkoušení znalostí – písemné, ústní, testy, referáty, dle klasifikačního řádu dané školy s ohledem na potíže žáka.

Hodnocení žáka

Klasicky známkami. Průběžné hodnocení zaměřit více podpůrně a motivačně. Finální hodnocení bude zpětnou vazbou k dosaženým kompetencím – dovednostem a znalostem.

Dohoda mezi žákem a vyučujícím

Pravidelná domácí příprava (IVP 2017).

Zhodnocení a doporučení

Než byl vypracován IVP, byl chlapci nabídnut přestup na jednodušší formu vzdělávání ve stejném oboru. Toto odmítl z důvodu dojíždění do vzdálenějšího města.

Celý druhý ročník se vzdělával dle IVP. U chlapce bylo znát nepodnětné rodinné zázemí a nezáměr rodičů o jeho vzdělávání a prakticky nulová domácí příprava. Po roce pedagogické intervence a doučování zaměřeném na odborné předměty, chlapec ukončil druhý ročník s lepšími výsledky než v letech minulých. Z jednoho odborného předmětu byl dokonce klasifikován stupněm tři. Zajisté pomohla i podpora a snahy o zlepšení jeho domácí přípravy, pomocí různých úkolů zábavnější formou (doplňovačky, spojovačky, křížovky atd.).

Ve třetím ročníku (2018/2019) se žák celkově velmi zhoršil. Rapidně se mu zvýšila absence, na hodiny doučování se často nedostavil. Příprava do školy byla minimální. Se žákem se vedla jednání a zjišťovalo se, co tak razantně změnilo jeho vztah ke vzdělávání. Z nich vyplynulo, že matka často nebyla doma a chlapec hlídal nemocnou nejmladší sestru. V pololetí byl klasifikován ze čtyř odborných předmětů nedostatečnou a i v ostatních předmětech došlo ke zhoršení. Závěrečné zkoušky by žák nezvládl, a tak mu bylo doporučeno, aby zvážil opakování třetího ročníku.

Autorka přesto doporučuje jednodušší formu vzdělávání. Měl by možnost v některých případech vyniknout a posílit si sebevědomí.

6.2 Žák se specifickými poruchami učení a pozornosti

Z rozhovorů s VP a učiteli vyplynulo, že nejčastěji se ve SŠ z žáků se SVP vzdělávají žáci se SPU. Mezi základní a nejčastější SPU, které se vyskytují ve SŠ, patří především dyslexie – porucha čtení, dysgrafie – porucha psaní, dysortografie – porucha pravopisu a dyskalkulie – porucha počítání. Tyto poruchy se někdy vyskytují samostatně, ale spíše jde o celý komplex poruch. Vzhledem k tomu, že nenalezneme dva jedince s identickým průběhem SPU, nelze vytvořit optimální metody společné pro všechny a ke každému jedinci proto musíme přistupovat individuálně. Někdy se mohou SPU vyskytovat v kombinaci s poruchami pozornosti či chování.

Jak uvádí Zelinková (2015, s.177) práce se žáky ve SŠ je jiná oproti vzdělávání v základní škole. Vyplývá např. z nízké motivace, nesprávných návyků, jiné úrovně žáka a požadavků školy. Často nezvládají běžnou výuku a osvojování nových poznatků a dovedností. SPU u většiny žáků negativně ovlivňují jejich psychický vývoj.

Podle zkušeností autorky mívají žáci se SPU ve SŠ častěji problémy se zvládnutím některých školních úkolů. Zpravidla žákům se SPU bývá v základní škole věnována velká pozornost, jejich potřeby však často přetrvávají dál a nelze je tedy přehlížet ani na vyšším stupni vzdělávání.

Autorka si při své přímé pedagogické činnosti všimla, že v rámci odborného výcviku žáci se SPU často vynikají, jsou šikovni a manuálně zruční. Nabízí se nám tady otázka, kterou si klade i Zelinková, zda je nezbytně nutné zvládnout rozlišovat krátké a dlouhé samohlásky pro kvalitní prožití života (Zelinková 2015, s. 178). Podle názoru autorky bychom měli těmto žákům hlavně pomoci s obtížemi se zpracováním textu, ukládáním si informací do paměti, dokázáním si zorganizovat čas, tak aby ve vyučovací hodině zvládli zpracovat maximum informací.

Poruchy pozornosti a chování – ADD, ADHD

S poruchami učení jde často ruku v ruce špatné soustředění a nedostatek sebekontroly, může se vyskytovat neohrabanost a nedostatečná schopnost organizace času a prostoru. Žák může mít problém soustředit se na jeden úkol během daného časového úseku. Jucovičová (2013, s. 40) uvádí, že syndrom ADD (Attention Deficit Disorder) se projevuje neschopností dostatečného soustředění na určitý podnět po danou dobu. Z toho vyplývá, že tito žáci

potřebují pracovat v kratších časových úsecích. Syndrom ADHD (Attention Deficit Hyperactivity Disorder) chápe jako poruchu pozornosti spojenou s hyperaktivitou. Charakterizují ho nesoustředěnost, nepozornost, impulzivita a hyperaktivita.

Z vlastní zkušenosti autorka ví, jak je důležité tyto žáky zaujmout. Při delší stereotypní práci neudrží dlouhodobě pozornost. V učebních oborech se to týká především odborného výcviku, kde je nutné po určité době změnit aktivitu. Přejít k jiné činnosti. Jinak se u žáka projeví impulzivní chování, které může přejít až k agresivitě. U těchto žáků jsou také doporučovány častější přestávky s krátkou relaxací.

Kazuistika č. 2 – chlapec se SPU, 18 let

Informace pro kazuistiku jsou čerpané z PLPP a doporučení ŠPZ. Z důvodů ochrany osobních údajů nejsou zdroje blíže specifikovány ve zdrojích.

Rodinná anamnéza

Chlapec vyrůstá v úplné rodině, žije v malém městě. Narozen 2002.

Porod probíhal spontánně, záhlavím v 39. týdnu těhotenství. Porodní hmotnost 2 600 g a míra 52 cm. Při porodu se mu omotal pupečník 3x kolem krku, asfyxie. Poporodní adaptace však probíhala bez komplikací. Kojen 24 měsíců. V dětství prodělal neštovice, časté infekty horních cest dýchacích, atopický ekzém a objevily se u něj alergie na pyly trav a srst koček. Operace nepodstoupil žádné.

Matka: narozena 1974, občanství ČR, národnost česká, vzdělání úplné střední odborné s maturitní zkouškou. Povoláním odborná laborantka.

Otec: narozen 1970, občanství ČR, národnost česká, vyučen. Povoláním řidič MKD.

Sourozenci: mladší bratr, narozen 2007, žák ZŠ.

Školní anamnéza

Od mala byl chlapec hodně fixován na matku. Nechtěl si sám hrát a neustále vyžadoval její přítomnost. Při kontaktu s cizími lidmi se stahoval do sebe a odmítal komunikaci. Byl velmi stydlivý. Ve třech letech nastoupil do mateřské školy. Zprvu docházel pouze dopoledne na pár dnů v týdnu. V předškolním věku již navštěvoval mateřskou školu pravidelně. Z počátku nevyhledával společnost ostatních dětí. Hrál si sám. Pokyny v mateřské škole plnil, na důležité věci dospělým odpověděl, ale jinak s nimi moc nekomunikoval. Zhruba po roční

docházce se začal zapojovat do her a komunikace, s tím i postupně vymizel problém s ostýchavostí.

Nástup do prvního ročníku zvládl bez problému. Začal však v této době být poměrně často nemocný, a tak v podstatě veškeré učivo probral doma s matkou, která v té době byla na rodičovské dovolené s mladším bratrem. Ve druhém ročníku se u něj začala projevovat nesoustředěnost, netrpělivost, hlučnost. Při práci ztrácel orientaci a činnosti, které ho nezaujaly, vynechával. Seběmenší podněty ho odváděly od pozornosti. Ukázaly se problémy s psaním. Písmo měl neupravené, těžkopádné. Zaměňoval o-a, b-d, m-n. Vynechával diakritická znaménka. Porozumění textu zvládal dobře a na doplňující otázky dokázal odpovědět. V oblasti sluchové diferenciaci nerozlišoval slova sluchově podobná. V určitých situacích koktal, ale jinak vyslovoval správně. Z těchto důvodů vznesla škola požadavek na vyšetření v PPP s podezřením na SPU a ADHD.

Z prvního vyšetření v PPP bylo konstatováno nerovnoměrné rozložení rozumových předpokladů v neprospěch složky slovně-pojmové, obtíže ve sluchovém vnímání a pomalé pracovní tempo s předpokladem ADHD. Dále byly zjištěny zvláštnosti v lateralitě, kdy chlapec má nevyhraněnou dominanci ruky a vedoucí oko pravé. Bylo doporučeno poskytnutí dostatečného časového prostoru pro čtení zadání, samotné zpracování a sebekontrolu. Písemné práce je vhodné zkracovat, případně nahradit doplňovacím cvičením (Zpráva z PPP 2010). Na základě těchto doporučení a pravidelným docházením do PPP zvládl první stupeň základní školy s výborným prospěchem. Na druhém stupni základní školy chlapec dále docházel do PPP v krajském městě. Závěrem těchto šetření bylo, že chlapec je normálně nadaný s obtížemi v koncentraci. Ukazují se u něj dysgrafické, dysortografické a dyslektické obtíže, pomalé pracovní tempo. Projevy poruchy koordinace jemné motoriky jsou dány nespecificky uspořádanou lateralitou (Zpráva z PPP 2014). Již se neuvažuje o ADHD, neboť u chlapce nastalo celkové zklidnění. V této době však došlo k výraznému zhoršení prospěchu. Pravděpodobně změnou a střídáním pedagogů v jednotlivých vyučovacích předmětech a jejich odlišným přístupem k chlapci. Dle matky často nedodržovali doporučení z PPP. Na matčinu intervenci a požadování důsledného dodržování doporučení z PPP nebylo přihlíženo. Kvůli zhoršenému prospěchu se žák rozhodl přihlásit se na učební obor kategorie H.

Chlapec nastoupil na odloučené pracoviště střední školy v září 2018. Hned první den matka upozornila VP na SVP svého syna. Přinesla veškeré zprávy a doporučení z PPP.

Požadovala speciálně-pedagogický přístup a zohlednění jeho vzdělávacích potřeb při edukaci. Upozornila, že vyšetření v PPP je plánováno až v říjnu 2018. Po dohodě s VP bylo rozhodnuto, že než bude nové doporučení z PPP, budou chlapci zohledněny jeho vzdělávací potřeby tak, aby přechod ze základní školy do SŠ zvládl. VP doporučila všem pedagogům, aby zohledňovali chlapcovo pomalé pracovní tempo, v českém jazyce místo diktátů využívali doplňovacích cvičení. A celkově chlapce s jeho hendikepem tolerovali.

Z doporučení PPP z října 2018 vyplynulo, že chlapci jsou stanovena PO 2. stupně bez IVP. Závěr podstatný pro další vzdělávání žáka byl, že se v jeho případě jedná o SPU – dysortografii, dysgrafii a dyslektické rysy.

Podpůrná opatření – metody výuky

- tolerovat nižší úpravu psaného textu,
- více času na písemné práce a testy,
- v naukových a odborných předmětech podle potřeby poskytovat předtištěné osnovy k dopsání a vlepění do sešitu,
- při větším množství chyb, možnost ústního přezkoušení,
- v cizím jazyce upřednostnit mluvený projev před písemným a tolerovat slovíčka psaná foneticky.

Obsah ani výstupy ze vzdělávání nebyly měněny (Doporučení školského poradenského zařízení PPP 2018).

Zhodnocení a doporučení

Chlapec v současné době studuje již druhým rokem obor, který si sám vybral. Je vidět, že ho zaujal a baví jej. V odborných předmětech vyniká, převážně je klasifikován stupněm výborný nebo chvalitebný. Ve všeobecných předmětech patří k průměrným, horší hodnocení má pouze z matematiky, kde bývá často klasifikován stupněm dostatečný. V odborném výcviku patří k lepším žákům, jsou znát občasné potíže s jemnou motorikou.

Žák osobně hodnotí spolupráci a přístup pedagogů ve SŠ jako vstřícnější a nastavený více na partnerskou bázi. Sám uznává, že ho výuka a obor více baví než na základní škole a to se pravděpodobně i velkou měrou odráží na jeho výsledcích.

Doporučení jsou následující. Pokračovat i nadále v nastavených PO. Rozhodně by bylo vhodné na začátku třetího ročníku navštívit opět PPP a domluvit se, zda nebude potřeba upravit čas nebo jiné podmínky pro úspěšné složení závěrečných zkoušek, např. psaní závěrečné písemné práce na počítači.

Kazuistika č. 3 – chlapec se SPU a poruchou pozornosti, 17 let

Informace pro kazuistiku jsou vybrané z PLPP a doporučení ŠPZ. Z důvodů ochrany osobních údajů nejsou zdroje blíže specifikovány ve zdrojích.

Rodinná anamnéza

Chlapec vyrůstá v neúplné rodině, žije v okresním městě. Matka je samoživitelka, s otcem se vůbec nestýká. Narozen 2003.

Porod proběhl spontánně, záhlavím v 41. týdnu těhotenství, porodní hmotnost 3 500 g a míra 51 cm. Poporodní adaptace proběhla v normě, u chlapce se vyskytla novorozenecká žloutenka. Nebyl kojen. V dětství chlapec prodělal neštovice, zápal plic a běžné infekty. Trpěl na záněty středouší a časté rýmy. Ve třech letech mu byla odstraněna nosní mandle v celkové narkóze.

Matka: narozena 1980, občanství ČR, národnost česká, vzdělání úplné střední odborné obor kategorie M. Povolání účetní.

Otec: informace o otci neuvádíme, neboť matka informace o něm nechtěla sdělit.

Sourozenci: Starší bratr. Narozen 2001. Žák středního odborného učiliště v místě bydliště. Veden v PPP s diagnózou dyslexie, dysgrafické a dysortografické rysy a ADHD.

Školní anamnéza

Do mateřské školy nastoupil ve 3,5 letech. Od samého počátku si s dětmi hrál, vyhledával jejich společnost a snažil se o spontánní komunikaci. Pokud však byl ke komunikaci vyzván dospělým, často nereagoval. Projevovala se tak jeho osobitá a občas vzdorovitá povaha. Ke komunikaci a spolupráci musel být vhodně motivován. V předškolním období se u něj začaly projevovat problémy s grafomotorikou. Na psací potřeby velmi tlačil, často je lámal. Dělal mu problémy správně vykreslit obloučky, kličky. Byl velmi neohrabaný a výrazně pomalý. Rád zpíval, ale dělalo mu obtíže zapamatovat si správně text. Pro předpokládanou školní

nezralost byl odeslán k vyšetření do PPP. Zde mu byl doporučen odklad povinné školní docházky o jeden rok a nabídnuto zařazení do přípravné třídy základní školy, čehož využili.

Již od prvního ročníku základní školy se projevovaly velké obtíže při psaní a později i čtení. Chlapec měl obtíže ve zrakovém vnímání, především ve zrakové diferenciaci, kdy měl problémy rozlišovat podobné a stranově obrácené tvary. Zrakové vnímání mělo velký vliv právě na čtení. Opakovaně se vracel k začátkům slov, přeskakoval, četl jedno slovo vícekrát. Jeho pracovní tempo bylo extrémně pomalé. Vzhledem k přetrvávajícím problémům byl chlapec odkázán do PPP. Na základě vyšetření byl doporučen přechod na jinou základní školu v místě bydliště, kam byl chlapec integrován do speciální dyslektické třídy. Vzhledem k jeho hendikepu bylo od čtvrtého ročníku doporučeno vzdělávání podle IVP. Poslední vyšetření proběhlo v roce 2018, když chlapec navštěvoval osmý ročník. Z doporučení vyplývá, že chlapci jsou přiznána PO 2. stupně s IVP ve třídě v běžné škole podle § 16, odst. Školského zákona. Vzdělávání v dyslektické třídě, kde je menší počet žáků a pomalejší tempo učení, je pro chlapce optimální pro naplňování jeho vzdělávacích potřeb. Závěr z tohoto vyšetření udává, že výukové obtíže lze charakterizovat jako dyslexii, která postihuje rychlost a správnost čtení, včetně porozumění čtenému, odborných a cizojazyčných textů. Dále dysortografii, kdy se objevují obtíže v aplikaci gramatického učiva do písemného projevu. A v neposlední řadě dysgrafické rysy písemných projevů a pomalého tempa zápisu, nejspíše na podkladě poruchy pozornosti. U chlapce je znát podnětné rodinné prostředí. Je vnímán jako velmi snaživý a při vyučování spolupracující. Doma se na výuku připravuje, matka se o jeho vzdělávání zajímá. Již v osmém ročníku má jasno o svém budoucím povolání. Chtěl by se vyučit, což je v jeho možnostech.

Podpůrná opatření – metody výuky

- nutný multisenzoriální přístup,
- přiměřený oční kontakt se žákem,
- co nestihne ve škole, nedávat jako práci domů,
- nepoužívat nadsázku a ironii při komunikaci,
- nutná strukturalizace učení, vizualizace, motivace,
- ověřovat pochopení instrukcí,

- ponechat prostor pro osobní vyjádření žáka,
- tolerance pomalého čtení a psaní.

Podpůrná opatření – organizace výuky

- respektování specifických potřeb žáka,
- střídání činností a forem při výuce,
- pravidelná a důsledná domácí příprava,
- upevňování gramatických pravidel pomocí výukových programů na počítači.

Podpůrná opatření – hodnocení žáka

- ČJ, M a cizí jazyky klasifikovat mírněji, avšak ne automaticky. Úkoly náročností odpovídají zjištěným obtížím,
- v cizím jazyce tolerovat foneticky správně napsaný tvar slova,
- střídat formy prověřování znalostí.

Úpravy obsahu vzdělávání nejsou, výuka probíhá v plném rozsahu a není sníženo ani množství učiva (Doporučení školského poradenského zařízení PPP 2018).

Chlapec nastoupil na odloučené pracoviště SŠ v září 2019. Vzhledem ke větší vzdálenosti od svého bydliště je ubytován v domově mládeže v areálu školy. Zpočátku se jevil jako zakřiknutý a málomluvný. V současné době je osobitý a svérázný, občas se chová vůči pedagogickým pracovníkům drze. Své chování si uvědomuje a dokáže ho vyhodnotit jako nevhodné a omluvit se. Při výuce občas vyrušuje, vykřikuje a baví se se spolužáky. Neudrží dlouhodobě pozornost. Těká očima po třídě a nedbá nebo nevnímá pokynů učitele. Jeho tempo při psaní je extrémně pomalé oproti spolužákům. Což může být problém v zachycování a zapisování výkladu, kdy nestihne zapsat vše, jak by potřeboval. Písmo je velmi pěkně graficky ztvárněno, avšak s častými gramatickými chybami. Vyjadřování při výuce je překotné až drmolivé, někdy hůře srozumitelné. Často bývá na výuku nepřipraven, nenosí pomůcky a domácí úkoly. S největší pravděpodobností má na jeho připravenost na výuku vliv pobyt na internátě. Chlapec nebyl zvyklý být samostatný, matka mu s přípravou celou základní školu pomáhala. Pravidelně se doma připravoval na výuku. Po dohodě s vedoucí internátu, kdy jsou i ostatní vychovatelé informováni o jeho problémech a dbají na jeho

přípravu, došlo k výraznému zlepšení. Celkově však na žákovi lze pozorovat obtíže při vzdělávání. V odborném výcviku se řadí mezi průměrné žáky, především pro jeho velmi pomalé tempo.

VP na konci září 2019 oslovila matku, zda chlapec byl vyšetřen ve ŠPZ. Matka vysvětlila celý jeho vzdělávací proces a dodala doklad o posledním vyšetření z roku 2018, který však již v té době nebyl účinný. Jeho platnost vypršela 31. 8. 2019. VP matku upozornila, že doporučení je neplatné a je třeba absolvovat vyšetření nové, které bude zaměřeno na specifika výuky ve SŠ. Požádala matku, aby co nejdříve domluvila termín vyšetření. Než bude známo doporučení z nového vyšetření, zohlednila jeho vzdělávací potřeby v PLPP. Ten byl vypracován v listopadu 2019.

Plán pedagogické podpory

PLPP byl vypracován z důvodu chybějícího doporučení ze ŠPZ. Vzhledem k potížím žáka bylo důležité s jeho SVP seznámit pedagogy, kteří ho vzdělávají a nastavit podpůrná opatření v jeho edukaci. V PLPP byly charakterizovány obtíže žáka: poruchy pozornosti, pomalé pracovní tempo, vyskytující se specifické chyby a občasné špatné porozumění odbornému či delšímu textu. Byly stanoveny tyto **cíle PLPP**:

- motivovat žáka k učení,
- posilování sebedůvěry,
- posilování schopnosti žáka strukturovat ústní i písemné vyjádření.

Podpůrná opatření – metody výuky:

- umožnit žákovi pracovat v jeho tempu,
- ověřovat porozumění zadání,
- pro fixování nového učiva ponechat více času,
- v písemném projevu respektovat specifické chyby,
- umožnit kopírování zápisků,
- tolerovat snadnou unavitelnost žáka,
- nepoužívat nadsázku a ironii.

Podpůrná opatření – organizace výuky:

- poskytování dostatku času na plnění úkolů,
- střídání činností při výuce,
- kontrola porozumění a plnění úkolů,
- pravidelná a důsledná kontrola domácí přípravy.

Podpůrná opatření – hodnocení žáka:

- mírnější hodnocení, se zřetelem na specifické chyby,
- v cizím jazyce tolerovat fonetické přepisy slov.

Žákovi budou nabídnuty pomůcky ve formě pracovních listů, kopírování materiálů a učebnic (Plán pedagogické podpory 2019). PLPP bude vyhodnocen nejpozději za tři měsíce. Podle potřeby i dříve. V případě, že bude dodáno doporučení ze ŠPZ, bude další vzdělávání pokračovat na jeho základě.

Zhodnocení a doporučení

V současné chvíli jsou nastavená opatření dostačující. Žák učivo zvládá, snaží se. Přesto, že je ubytován v domově mládeže, je znát dohled vychovatelů o učební době. Nezastupitelná je i domácí příprava o víkendech. Matka chlapce vede v režimu, který byl nastaven v základní škole.

Nicméně učivo v dalších ročnících bude čím dál obtížnější a nároky na žáka budou stoupat. Autorka rozhodně doporučuje neodkládat návštěvu SPC. V případě přehodnocení nebo doporučení nových či jiných PO, by bylo vhodné podle nich edukovat žáka co nejdříve.

6.3 Žák s narušenou komunikační schopností

Pro žáka s narušenou komunikační schopností je přechod do SŠ velmi komplikovaný. Schopnost komunikovat je velmi důležitá nejen pro vzdělávání, osvojování poznatků, dovedností, ale i pro navazování mezilidských vztahů. Je významná pro celkový rozvoj osobnosti. Jednou z kategorií narušené komunikační schopnosti je mutismus, na který se autorka v této bakalářské práci zaměřila. Důvodem byla specifičnost a výjimečnost výskytu mutismu ve SŠ.

Mutismus

Mutismus znamená „oněmění, jedná se o nepřítomnost nebo ztrátu řečových projevů, která není podmíněna organickým poškozením centrálního nervového systému“ (Klenková 2015, s. 92). Týká se ztráty způsobilosti verbálně komunikovat. Děti s mutismem mluvit umí, ale z nějakých příčin, v určitých situacích a při komunikaci s jinými osobami, nemohou. Může být jedním z projevů poruchy autistického spektra nebo reakcí na přetěžování. Vzniknout může i nesprávným výchovným stylem. **Elektivní mutismus** se projevuje komunikací pouze s některými osobami, popř. v určitém prostředí. Důvodem může být strach, přílišná stydlivost aj. Jedná se určitý obranný mechanismus při zvládnutí psychicky či emočně vypjatých situací (nástup do mateřské či základní školy, úmrtí blízké osoby, rozchod rodičů). Často se vyskytuje u dětí samotářských, neprůbojných (Lipnická 2013, s. 32–33).

U této kategorie narušené komunikační schopnosti se vyskytují obtíže v pragmatické jazykové rovině, kdy řeč užíváme v sociálním kontaktu. Podle Slowíka (2016, s. 91) je k terapii mutismu nezbytná psychologická pomoc. Stejně tak Václová (in Bittmanová 2019, s. 33) konstatuje „*mutismus sice zasahuje schopnost verbálně komunikovat, ale je chápán spíše jako psychická porucha*“. I když jedinec s mírnějšími symptomy v nezvyklých situacích nemluví, dokáže komunikovat alespoň neverbálně. Zareaguje na prosbu a splní ji, chápe např. zadání testu a pokynů učitele (Kutálková 2009, s. 58). U žáků s mutismem nelze volit autoritativní přístup. Ve většině případů jsou velmi citliví na nevlídnost a vytýkání chyb (Pipeková 2006, s. 125).

Kazuistika č. 4 – chlapec s elektivním mutismem, 16 let

Informace pro kazuistiku jsou čerpané z PLPP a doporučení ŠPZ. Z důvodů ochrany osobních údajů nejsou zdroje blíže specifikovány ve zdrojích.

Rodinná anamnéza

Chlapec vyrůstá v neúplné rodině. Žije s matkou v malém městě. S otcem se stýká, mají spolu hezký vztah, pravděpodobně i díky podobným zálibám, jako je turistika a příroda. Narozen 2004.

Porod proběhl ve 40. týdnu nejprve spontánně. Po náhlých komplikacích a atypickém průběhu, musel být zvolen císařský řez. Porodní hmotnost 3 850 g a míra 52 cm. Poporodní adaptace probíhala s menšími komplikacemi. V dětství prodělal běžné dětské nemoci.

Matka: narozena 1976, občanství ČR, národnost česká, vzdělání úplné střední s maturitou. Povolání výpravčí.

Otec: narozen 1972, občanství ČR, národnost česká, vzdělání úplné střední s maturitou. Povolání strojní mechanik.

Sourozenci: nemá

Školní anamnéza

Od mala byl chlapec velmi fixován na matku, která uplatňovala velmi ochranitelskou až úzkostnou výchovu. Což sama dnes uznává, že nebylo správné. Chlapcův psychomotorický vývoj byl opožděný, docházeli na rehabilitace. Samostatnou chůzi si osvojil až na necelých dvou letech. I vývoj řeči byl opožděný, krátké věty u něj byly zaznamenány až ve 2,5 letech. Ve třech letech nastoupil do mateřské školy. Již od počátku se stranil dětem, hrál si především sám, nekomunikoval. Řeč byla těžkopádná. Chlapec hůře snášel změny jak prostředí, tak osob, které se podílely na jeho edukaci. V předškolním období byla doporučena návštěva PPP, pro posouzení školní zralosti a nekomunikativnosti. Chlapci byl diagnostikován elektivní mutismus, problémy v komunikaci a prožívání úzkostných stavů. Matce bylo doporučeno, aby kontaktovala SPC pro děti s narušenou komunikační schopností, které by vzhledem k diagnostikovanému mutismu bylo pro chlapce vhodnější.

Do základní školy nastoupil do krajského města, které je od místa bydliště vzdáleno několik kilometrů. Chlapec díky své třídní učitelce, která nastavila podmínky jeho vzdělávání přesně podle pokynů SPC, prošel první stupeň základní školy bez problémů. Jeho intelektové schopnosti byly vyhodnocené jako přiměřené, celkově v horním pásmu průměru. Při přechodu na druhý stupeň základní školy navštívil chlapec opět SPC, aby mohly být nastaveny podmínky pro zvládnutí pro něj složitějšího období. Bylo to také naposled, kdy SPC navštívil. Z doporučení vyplývá narušená komunikační schopnost v pragmatické rovině, v sociálním kontaktu. I přes velkou snahu, se mu nedaří komunikovat. Ostatní jazykové roviny a porozumění nemá narušeny. Bylo doporučeno využívání pedagogických, popřípadě speciálně pedagogických metod a postupů, odpovídajících potřebám žáka. Nadále poskytovat individuální podporu při výuce.

Navrhovaná opatření:

- tolerovat specifické obtíže ovlivňující vyjadřování,
- ověřování znalostí může být provedeno jinou formou než u ostatních žáků,
- realizování výuky v plném rozsahu.

Zásady správného přístupu k žákům s mutismem:

- žák nemá být do řeči nucen,
- komunikovat se žákem tak, aby mohl reagovat neverbálně,
- poskytnout dostatek času na odpověď, netlačit na něj,
- vytvářet klidné a vstřícné prostředí,
- seznámit všechny učitele se žakovým hendikepem,
- respektovat, že žák může mít svého „mluvčího“, který mu s úkoly pomáhá (Doporučení vyrovnávacích opatření SPC 2015).

Do SŠ chlapec nastoupil v září 2019. Obor si sám vybral. Vzhledem k jeho zálibám, se jeví výběr vhodný. Matka hned první den školy poprosila třídní učitelku o konzultaci a informovala ji o žakových obtížích. Všichni pedagogové byli neprodleně seznámeni s chlapcovou diagnózou a s vhodným přístupem k němu. VP požádala matku o doplnění vyšetření ve SPC, to současné, které měla k dispozici, bylo z roku 2015. Již neplatilo.

Na začátku školního roku proběhl harmonizační pobyt, kde již byly znát odchylky v chování žáka. Kolektivu spolužáků se stranil, monitoroval situace, do komunikace s nimi se spontánně nezapojoval. Ve chvílích, kdy byl vtažen do různých her a poznávacích aktivit, se snažil plnit úkoly. Ve sportovních soutěžích bojoval za své družstvo. Od počátku byly vidět obtíže v komunikaci. Spolužáci ho tolerují, respektují, ale kamaráda si mezi nimi nenašel. Působí velmi uzavřeně. Ve školních znalostech vyniká. Má nejlepší výsledky nejen v teoretickém vyučování, ale i v odborném výcviku. Jsou však znát velké bloky při komunikaci, doprovázené červenaním, zadýcháváním. Většinou si pomáhá dalšími pomocnými strategiemi, jako je např. odkašlávání. I přesto, že se snaží komunikovat, dochází v odpovědích k blokům. Matka byla opakovaně žádána o nové vyšetření ve SPC. V listopadu

byl chlapci vypracován PLPP. Jeho cílem bylo posílení sebedůvěry žáka a jeho postavení v třídním kolektivu.

Podpůrná opatření – metody výuky:

- koncipovat práci tak, aby nemusel být vyžadován verbální projev,
- vytvoření individuálních podmínek pro ověření učiva,
- tolerovat osobní pracovní tempo, ponechat dostatek času.

Podpůrná opatření – organizace výuky:

- před zahájením činnosti navázání očního kontaktu,
- častá motivace, povzbuzování, poskytování zpětné vazby,
- nenutit do řeči, nenaléhat na žáka,
- podporovat skupinovou práci nebo práci ve dvojici.

Podpůrná opatření jiného druhu:

- posilovat postavení žáka ve třídě,
- pomáhat zapojovat se do činností v hodině,
- práce ve dvojici, skupině (PLPP 2019).

V druhém čtvrtletí začal mít chlapec časté absence. Vždy omluvené v žákovské knížce, jako nevolnost, bolest břicha, střevní potíže. Třídní učitelka telefonicky komunikovala s matkou a snažila se zjistit, jaké jsou skutečné příčiny žákových absencí. Matka opakovaně ubezpečovala třídní učitelku, že chlapci se ve škole líbí a se spolužáky problém nemá. V lednu chlapec opakovaně chyběl vždy minimálně dva i tři dny v týdnu. Opět stejným způsobem omlouvaná absence pouze matkou. Na intervenci třídní učitelky, kdy upozornila matku, že by se mohlo jednat o psychosomatické potíže v souvislosti s jeho hendikepem, matka odpověděla, že tyto obtíže již míval na základní škole. A to opakovaně. V prvním, šestém a devátém ročníku. Tedy vždy, když docházelo k nějaké zásadní změně v jeho edukaci. Na důraznou prosbu třídní učitelky matka v únoru 2019 kontaktovala SPC a domluvila si termín vyšetření. V současné chvíli nejsou známy závěry a doporučení.

Zhodnocení a doporučení

Od začátku školního roku se škola snaží žákovi ulehčit působení v novém prostředí. Přesto se žák pravděpodobně necítí zcela komfortně, vzhledem k jeho časté absenci. Pravda je, že z rozhovorů, které proběhly s učiteli, kteří žáka vzdělávají, vyplynulo, že si někteří ani nevybaví a neuvědomí vzdělávání žáka s touto SVP.

Autorka považuje za velmi vhodné a důležité pokračovat v nastavených PO v PLPP, dokud nebudou známy závěry a doporučení ze SPC. Navrhuje domluvit si se žákem nějaký neverbální projev souhlasu při komunikaci, např. mrknutí, nebo mírné pokývnutí hlavou. Využívat více ve výuce skupinové práce nebo práce ve dvojicích, a tím zkusit chlapce více začlenit do kolektivu. Vnímá jako velmi důležité dbát na řádnou informovanost pedagogů a kontrolovat dodržování PLPP. Bylo by vhodné připomínat jim ne zcela běžné potřeby tohoto žáka. Podle nutnosti vyhodnocovat PLPP dříve a nečekat na maximální dobu tří měsíců. Doporučuje kontaktovat matku a vysvětlit jí důležitost návštěvy SPC, potažmo doporučení, jak se žákem nadále lépe pracovat a vzdělávat ho. Dále navrhuje matce vyhledat psychologa a domluvit chlapci u něj návštěvu z důvodů pravděpodobných psychosomatických obtíží. Obecně zabezpečit žákovi větší komfort pro edukaci.

Závěr

V bakalářské práci se autorka zabývala edukací žáků se SVP ve SŠ. Již v úvodu se zmiňovala o nárůstu počtu těchto žáků vzdělávaných ve středním školství. Zamýšlela se nad tím, jak důležitá je podpora a intervence již od samého počátku vzdělávání ve SŠ. Zda-li je pomoc dostatečná pro zdárný průběh vzdělávání. Uvědomila si rozdílnost přístupu učitelů základní a střední školy. Přístup ke vzdělávání těchto žáků je různý a nelze ho zobecnit pouze na základě průzkumu realizovaného v rámci bakalářské práce. Autorka si téma vybrala právě proto, že jí problematika edukace a podpory žáků se SVP zajímá.

Cílem bakalářské práce bylo charakterizovat edukaci žáků se SVP ve SŠ a zjistit, s jakými druhy SVP se žáci ve SŠ vzdělávají, dále zjistit, zda a případně jaké speciálně-pedagogické metody jsou při edukaci žáků se SVP ve SŠ používány.

Bakalářská práce je rozdělena na teoretickou a empirickou část. Teoretická část přináší např. informace o tom, jak je edukace žáků se SVP řešena v legislativě. Jejich práva a podpora jsou v ní velmi dobře ukotveny a definovány. V odborné literatuře jsou zdůrazněny přístupy, pedagogické metody, organizace práce atd. při edukaci těchto žáků. Díky tomu si autorka uvědomila, jak může být důležité vyjít ze zaběhnutých kolejí při vzdělávání žáků se SVP ve SŠ a vytvořit pro ně kvalitnější podmínky. Především pokud do budoucna chceme nastavit společné humánnější vzdělávání, tedy společné vzdělávání žáků intaktních a žáků se SVP. Autorka pochopila, jak je důležitá spolupráce mezi školou, poradenskými zařízeními, rodinou a žákem se SVP při jeho edukaci.

V empirické části se autorka zaměřila na konkrétní SŠ a její přístup k edukaci žáků se SVP. Pomocí strukturovaných rozhovorů s VP a učiteli a čtyř kazuistik žáků se SVP zanalyzovala současný stav ve škole. Na základě zjištění lze říci, že úroveň v oblasti vzdělávání žáků se SVP na této SŠ není dostatečná. Zde by autorka chtěla především poukázat na informovanost, respektive spíše neinformovanost učitelů a ne vždy adekvátní přístupy VP. Např. uchovávání dokumentace ze ŠPZ pouze v papírové formě, což vzhledem k GDPR není vhodné, a přitom nedostupné učitelům, jelikož je má pro své účely pouze VP. Pokud bychom do budoucna chtěli změnit vzdělávání žáků se SVP na této škole, je nejprve nutné změnit celý systém předávání informací o těchto žácích. Učitelé by měli mít právo nahlížet do doporučení ŠPZ a dokumentace žáků, které vzdělávají a to bezodkladně, kdykoliv potřebují. Respektive by to

měla být jejich povinnost. Nemůže jim být toto právo upíráno, pokud chceme žákům se SVP zajistit komfortní vzdělávání a kvalitně uplatňovat PO. Alarmující v tomto směru pro autorku bylo, že pedagogové uváděli nepřesné údaje, kolik žáků se SVP vzdělávají a dokonce na žáky se specifickými tedy nezaměnitelnými a neobvyklými potřebami zapomněli. Z rozhovorů vyplynulo i to, že mnoho učitelů obtěžuje či zdržuje jiný přístup a většinou pomalejší tempo při edukaci těchto žáků. A přitom je to právě empatie, pedagogický přístup a takt, které jsou důležité pro školní úspěšnost žáků se SVP. Ocenění snahy a nenechat ho zažít zbytečný neúspěch, který může být dán neprofesionalitou učitele. Naopak úspěch může být pro žáka velkou motivací k dalšímu vzdělávání. Vždyť odměnou za náročnou práci je pro každého učitele absolvent, který se uplatní na trhu práce a rád se vrací do školy pochlubit svými úspěchy.

Autorka má za to, že obecně střední školství čeká ještě dlouhá cesta ke kvalitnímu vzdělávání žáků se SVP.

Navrhovaná opatření

V rámci zkvalitnění edukace žáků se SVP a dodržování GDPR autorka navrhuje využít možností školního systému Bakaláři. V něm by učitelé měli umožněný bezproblémový přístup ke kartám žáků se SVP, které vzdělávají. U každé karty je kolonka – speciální vzdělávací potřeby. Zde je možno naskenovat doporučení ŠPZ, které je doručeno do datové schránky školy. VP toto doporučení zaeviduje, vloží do karty žáka, kterou může i výrazněji označit, aby bylo na první pohled jasné, že se jedná o žáka se SVP. Toto označení (malá hvězdička) se objeví i u příjmení žáka v záložce třídního seznamu a učitel hned vidí, že se jedná o žáka se SVP. Tím umožní všem učitelům zúčastněným při edukaci žáka se SVP, kdykoliv potřebují do něj bezodkladně nahlédnout. To využijí ve chvíli, kdy se chtějí ujistit o vzdělávacích potřebách či metodách, organizaci práce a dalších PO. Tato doporučení stanovují PO ve vzdělávání konkrétního žáka vydaného ŠPZ. Odpadl by i problém nedostupnosti těchto dokumentů při dlouhodobé nemoci VP, který má všechna doporučení zamčená u sebe v kabinetě. Díky tomu by mohla být zrušena i papírová forma všech dokumentů ze ŠPZ, která z důvodů GDPR být nesmí.

Nelze také opomenout význam metodických setkání VP a učitelů zúčastněných na vzdělávání žáků se SVP, které se na této škole nesvolává. Autorka navrhuje realizovat tato setkání minimálně jednou za čtvrtletí. Na těchto setkáních může VP seznamovat učitele s novými poznatky a přístupy k edukaci žáků se SVP. Mohou konzultovat dosavadní spolupráci. Dohodnout se na využívání nových přístupů a pohledů, vzájemně se obohacovat svými poznatky při řešení nových situací. Měli by si uvědomit, že je důležité pracovat jako tým a sjednotit postupy při edukaci těchto žáků.

Dále autorka navrhuje užší spolupráci celého pedagogického sboru při edukaci žáků se SVP, uvědomit si důležitost týmové práce pro jejich efektivní vzdělávání. Nedílnou součástí osobnosti učitele by měla být empatie, vstřícnost, respekt a tolerance. Neměli by tyto žáky vnímat jako přítěž edukace.

Autorka navrhuje, aby se nedílnou součástí školního poradenského pracoviště stal školní speciální pedagog a to z důvodů poměrně vysokého zastoupení žáků se SVP. Z rozhovorů vyplynulo, že se jedná o 29 % žáků z celkového počtu žáků studující na této SŠ.

Další opatření by měla směřovat k lepší informovanosti a spolupráci se zákonnými zástupci žáků. Rodinné zázemí a podpora žáků přímo v rodině jsou jedním z nejdůležitějších aspektů při vzdělávání žáků se SVP.

Seznam použitých zdrojů

BARTOŇOVÁ, M., PITNEROVÁ, P., VÍTKOVÁ, M., et al., 2013. *Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami ve středním školství*. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-243-7.

BARTOŇOVÁ, M., VÍTKOVÁ, M., 2007. *Strategie ve vzdělávání dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami*. 2. přeprac. a rozšíř. vyd. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-158-4.

BITTMANNOVÁ, L., et al., 2019. *Speciálně-pedagogické minimum pro učitele*. 1. vyd. Praha: Pasparta. ISBN 978-80-88290-14-8.

ČERNÁ, M., 2008. *Česká psychopedie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova. ISBN 978-80-246-1565-3.

FISCHER, S., ŠKODA, J., 2008. *Speciální pedagogika*. 1. vyd. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-014-0.

HARČARÍKOVÁ, T., et al., 2007. *Základy špeciálnej pedagogiky pre prácu so študentmi stredných a vysokých škôl*. 1. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského. ISBN 978-80-89113-30-9.

HENDL, J., 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7367-040-2.

HORÁČKOVÁ, I., 2015. *Metodika práce asistenta pedagoga. Spolupráce s učitelem* [online]. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. [vid. 03. 12. 2019]. ISBN 978-80-244-4656-1. Dostupné z: <http://inkluze.upol.cz/ebooks/metodika-prurez-02/metodika-prurez-02.pdf>

INKLUZE V PRAXI, 2018. Školní poradenské pracoviště. In: *Inkluze v praxi* [online]. 13. 03. 2018 [vid. 06. 11. 2019]. Dostupné z: <http://www.inkluzevpraxi.cz/kategorie-reditel/1149-povinnosti-skolního-poradenskeho-pracoviste>

Katalog Podpůrných opatření [online]. [vid. 06. 12. 2019]. Dostupné z: <http://katalogpo.upol.cz/>

- KENDÍKOVÁ, J., 2016. *Vzdělávání žáka s SVP*. Praha: Raabe. ISBN 978-80-7496-213-4.
- KERN, H., et al., 2006. *Přehled psychologie*. 3. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7367-121-2.
- KLENKOVÁ, J., 2015. *Logopedie*. Dotisk 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1110-9.
- KNOTOVÁ, D., et al., 2014. *Školní poradenství*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4502-2.
- KROUPOVÁ, K., et al., 2016. *Slovník speciálněpedagogické terminologie*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5264-8.
- KUTÁLKOVÁ, D., 2009. *Průvodce vývojem dětské řeči*. 5. přeprac. vyd. Praha: Galén. ISBN 978-80-7262-598-7.
- LIPNICKÁ, M., 2013. *Logopedická prevence v mateřské škole*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0381-0.
- MICHALÍK, J., et al., 2015. *Podpůrná opatření ve vzdělávání*. Praha: Člověk v tísni. ISBN 978-80-87456-57-6.
- MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, 2019. 4. Informace ke vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. In: *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. [vid. 06. 11. 2019]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/13-informace-ke-vzdelavani-zaku-se-specialnimi-vzdelavacimi>
- MIOVSKÝ, M., et al., 2012. *Návrh doporučené struktury minimálního preventivního programu prevence rizikového chování pro základní školy*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze. ISBN 978-80-87258-74-3.
- Nařízení vlády č. 211/2010 Sb, o soustavě oborů vzdělání v základním, středním a vyšším odborném vzdělávání* [online]. [vid. 11. 01. 2020]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/11266/download/>
- PIPEKOVÁ, J., ed. 2006. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 2. rozš. a přeprac. vyd. Brno: Paido. ISBN 80-7315-120-0.
- SLOWÍK, J., 2016. *Speciální pedagogika*. 2. aktual. a doplněné vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-0095-8.

Školský zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání [online]. [vid. 01. 11. 2019]. Dostupné z:

<http://www.msmt.cz/file/49708/download/>

ŠVARCOVÁ, I., 2011. *Mentální retardace*. 4. přeprac. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-889-0.

VÁGNEROVÁ, M., 2008. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 4. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-414-4.

Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ve znění účinném od 1. 1. 2020 [online]. [vid. 14. 12. 2019]. Dostupné z:

<http://www.msmt.cz/file/51339/download/>

Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních [online]. 2019 [vid. 01. 11. 2019]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/51372/download/>

ZELINKOVÁ, O., 2011. *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program*. 3. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0044-4.

ZELINKOVÁ, O., 2015. *Poruchy učení*. 12. zcela přeprac. a rozšíř. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0875-4.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Okruhy otázek pro výchovného poradce školy

Příloha č. 2: Okruhy otázek pro výchovné poradce jednotlivých pracovišť

Příloha č. 3: Okruhy otázek pro učitele, kteří žáky se speciálními vzdělávacími potřebami vzdělávají

Příloha č. 1: Okruhy otázek pro výchovného poradce školy

1. Jak je organizováno výchovné poradenství ve vaší škole?
2. S jakými speciálními vzdělávacími potřebami se nejčastěji vzdělávají žáci ve vaší škole?
3. Kolik žáků se speciálními vzdělávacími potřebami se vzdělává ve vaší škole?
4. Kolik žáků se vzdělává na základě individuálního vzdělávacího plánu?
5. Jaký stupeň podpurných opatření se při edukaci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami ve vaší škole nejčastěji využívá?
6. Které speciálně-pedagogické metody jsou při edukaci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami ve vaší škole používány?
7. Jak je realizována podpora při edukaci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami?
8. Jak hodnotíte přístup pedagogů k edukaci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, u kterých jsou realizována podpurná opatření?
9. Jak hodnotíte spolupráci s pedagogy zúčastněnými na edukaci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami?
10. Jak často se se zúčastněnými pedagogy scházíte a vyhodnocujete podpurná opatření či individuální vzdělávací plán?
11. Jakým způsobem je realizováno vzdělávání, informovanost a podpora pedagogů pro edukaci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami?
12. Jak hodnotíte spolupráci se školním poradenským zařízením?
13. Jak hodnotíte spolupráci se zákonnými zástupci žáků a žáky samotnými?
14. V čem lze vnímat největší úskalí spolupráce se zákonnými zástupci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami?

Příloha č. 2: Okruhy otázek pro výchovné poradce jednotlivých pracovišť

1. S jakými druhy speciálních vzdělávacích potřeb se nejčastěji vzdělávají žáci v tomto pracovišti?
2. Kolik žáků se speciálními vzdělávacími potřebami se vzdělává v tomto pracovišti
3. Kolik žáků se ve vašem pracovišti v současné době vzdělává na základě prvního stupně podpůrných opatření, byl vypracován plán pedagogické podpory nebo se jen zohledňují vzdělávací potřeby žáka?
4. Jsou zde edukováni žáci i s jinými stupni podpůrných opatření a pokud ano, kterými?
5. Kolik žáků se speciálními vzdělávacími potřebami se v současné době vzdělává podle individuálního vzdělávacího plánu?
6. Které speciálně pedagogické metody jsou při edukaci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami ve vašem pracovišti používány?
7. Jak je ve vašem pracovišti realizována podpora při edukaci těchto žáků?
8. Jak hodnotíte přístup pedagogů k edukaci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, u kterých jsou realizována podpůrná opatření?
9. Jak hodnotíte spolupráci s pedagogy zúčastněnými na edukaci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami?
10. Jak často se zúčastněnými pedagogy scházíte a vyhodnocujete podpůrná opatření a individuální vzdělávací plán?
11. Jakým způsobem je realizováno vzdělávání, informovanost a podpora pedagogů pro edukaci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami?
12. Jak hodnotíte spolupráci se školním poradenským zařízením?
13. Jak hodnotíte spolupráci se zákonnými zástupci žáků a žáky?
14. V čem lze vnímat největší úskalí spolupráce se zákonnými zástupci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami?

Příloha č. 3: Okruhy otázek pro učitele, kteří žáky se speciálními vzdělávacími potřebami vzdělávají

1. Kolik vzděláváte žáků se speciálními vzdělávacími potřebami?
2. Žáky s jakými druhy speciálních vzdělávacích potřeb vzděláváte?
3. Jakým způsobem jste informováni, jak k těmto žákům přistupovat a vzdělávat je?
4. Jakým způsobem přistupujete k těmto žákům při edukaci vy osobně?
5. Jaké speciálně-pedagogické metody používáte při edukaci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami?
6. Kde vyhledáváte nebo získáváte informace využitelné při vzdělávání těchto žáků?
7. Jak často vyhodnocujete edukaci těchto žáků?
8. Jak hodnotíte spolupráci s výchovným poradcem při edukaci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami?
9. Jak hodnotíte spolupráci se zákonnými zástupci žáků a žáky?
10. Jakým způsobem se vzděláváte nebo jste podporováni při edukaci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami?
11. Jaké vidíte nedostatky při edukaci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami?